

2130. 11. 2. 1927 11. 4. 1927

HARSÁNYI-EMLEKLAPOK

KIADJA

A „SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK“ SZERKESZTŐSÉGE.

SZERKESZTETTE

MARTON JÁNOS

theol. akad. tanár,

a Sárospataki Ref. Lapok felelős szerkesztője.

A füzet tiszta jövedelmét a Harsányi-alapítványra fordítjuk.

Ára **1-50 P.**

SÁROSPATAK.

NYOMATOTT A REF. FŐISKOLA KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

1928.

HARSÁNYI-EMLÉKLAPOK

KIADJA

A „SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK“ SZERKESZTŐSÉGE.

SZERKESZTETTE

MARTON JÁNOS

theol akad. tanár,

a Sárospataki Ref. Lapok felelős szerkesztője.

A füzet tiszta jövedelmét a Harsányi-alapítványra fordítjuk.

Ára **1-50 P.**

SÁROSPATAK.

NYOMATOTT A REF. FŐISKOLA KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

1928.

I. Az áldott munkás.

Harsányi István.

1874 – 1928.

Kezünkben reszket a toll, szívünket a frissen felszakadt seb fájdalma égeti, amikor leírjuk a sötét gyászhirot, hogy *Harsányi István* theologiai fakultásunk professzora máj. hó 10 én váratlanul elhunyt. A mélységes megdöbbenés érzése az első érzésünk s mi magunk is a gyászoló családdal együtt porbasújtva állunk meg a mi Istenünk kifürkészhetetlen végzése, végtelen hatalma előtt.

Olyan volt élete, mint az erős tölgyé, hatalmas erők feszültek testében, lelkében. Dús lombosai ágakban terjeszkedett élete, s amikor a leg-erősebbnek látszott, ime váratlanul derékban kettétört, porbaomlott az erős tölgy. A szív, amelyben oly forrón lüktetett az élet, megszűnt dobogni, az ajkak, amelyek hatalmasan hirdették a mi Istenünk dolgait, örökre elnémultak.

De csak a földi porsátor omlott össze, kibomlott belőle az, ami örökkévaló és felszállott ami felséges Istenünk színe elé s mi könnyes szemünkkel utána tekintünk, hogy meglássuk, mi volt az Ő élete titka.

Aki csak távolról szemlélte Őt, az is látta, akik közelről figyeltük, mély meggyőződéssel teszünk bizonyosságot felőle, hogy a munkának páratlan hőrosa volt. Amennyi puritán érzés, amennyi hűség, amennyi komoly kötelességtudás, amennyi hatalmas erő feszült csak Benne, az mind beleiszövdött, beleáradt az Ő munkájába. Lázás sietőséggel dolgozott, mohón vetette rá magát újabb

meg újabb feladatok megoldására. Mintha valami titokzatos hatalom azt sugta volna neki, hogy rövidre szabattott számára az idő, közel a vég s ezért sietni kell. A munkának hőrosa volt Ő s Isten, fáradalmai után meg is áldotta, a munkának dús gyümölcseivel ajándékozta meg. De mégis mily kikutathatatlanok az Ő utai! Amikor *Harsányi István* éppen tetőpontjára érkezett el életének, amikor legszebb vágyai voltak teljesülőben, amikor fáradhatatlan munkái jutalmául a legmagasabb helyről nyújtották feléje a legszebb kitüntetést, amikor már éppen készült arra, hogy belépjen a kapun, Isten becsukta azt Előtte, hogy az Örökkévalóság kapuját nyissa fel számára.

S mi könnyes szemmel nézünk utána az Örökkévalóságba. De amint rajta pihentetjük szemünket, egyszerre csak egy más vonás sugárzik felénk arculatáról s reánk vetődik az Ő jóságos, szeretettől meleg tekintete. Ha szokatlan erői feszültek Benne a munkának, szokatlan volt a szeretet is, amellyel azt végezte. Feladatainak, problémáinak, kutatott igazságainak szeretete volt munkájának motiváló ereje. Hogy mennyi jóság sugárzott lelkéből tanítványaira, azt csak azok tudják, akik közelről nézhették Őt, hogy mennyi barátaira, arról sokat beszélt minden egyes meleg kézszorítása. Oh mennyi szeretet áradott lelkéből családjára, egyházára, mennyi a rajongással körül ölelt főiskolára!

Minél tovább tekintünk a gyász sötét fellegeiből kibontakozó arculatára, annál derültebb vonások tűnnek fel azon. Olyan átlátszóan tiszta volt az ő hitvilága, amilyen csak ártatlan gyermekek lelkében szendereg. Milyen bizó, reménykedő volt, ha egyházunk, hazánk jövőjéről volt szó. Miképen vitte őt ez a bizalom, ez a derült optimizmus munkájában, szolgálatának odaadó teljesítésében. Haláltól sáppadt arca nem zavar már, mert a kusza vonások mögül egy hívő, bizó gyermekarc bontakozik ki, Isten gyermekének arca.

Áldott élete, áldott legyen emlékezete!

Mátyás Ernő.

In memoriam.

Nem a gyorsaké a futás, nem az erőseké a diadal. Harsányi Istvánt is elvitte a végzetes hatodik évtized közepe, épen, mint az én boldogult jó atyámat.

Én Harsányit már deák kora óta ösmertem és szerettem. Kassán legátusom is volt; majd mikor 1901-ben, egy életveszélyes operáció miatt távol voltam Kassától, épen pünkösd ünnepén, ő segítette ki akkori segédlelkészemet.

Mióta theologiai tanár és főiskolai könyvtárnok lett, csodálkozva láttam azt a legyőzhetetlen és folyton növekvő szorgalmat, azt a páratlan sikert, mellyel a gazdag főiskolai könyvtár birtokában a tudományt és irodalmat gazdagította.

Ha életben marad, pár nap múlva a Magyar Tudományos Akadémia méltó koszorúja övezi homlokát, de elhivatott a mennyei Akadémia tagjává.

Legyen áldott közöttünk mindvégig az ő emlékezete!

Dr. Révész Kálmán
püspök.

Az Illyés szekerén.

Ott született annak a koporsó alakú hegynek a lábánál, amelyben a Tokaj-Hegyalja tüzes bortermő hegyei végződnek, amely hegyek talán azért ontják a világ legzamatosabb borának a tűzét, mert maguk is tűzben születtek, vulkánikus eredetűek.

Az arca mindig olyan mosolygó volt, mint ezeken a hegyoldalakon ért aranysárga szőlőgerédek. ajkairól ezeknek a gerédeknek édes mustja csepegett, szemeiben pedig a bazaltok és trahitok rejtett világának benső tüze égett. Ebben a tűzben égett el Harsányi István, keble szüntelen ettől emelkedett.

Már mint gyermekifjú a jóság és komolyság kettős jegyével pecsételtetett meg.

Négy évtizeddel ragad most visszafele az emlékezet. A Nyugat-Hegyalja: Mád, Tállya, Szántó pataki diákjai a bodrogkeresztúri vasuti állomástól szekereken tették meg hazáig az utat. Ott vártak ránk hűségesen az elénk küldött egyes és kétfogatuak. Boldog összevisszaságban helyezkedett el a szekereken diák és csomag; fehér vászontarisznya mellett a jobb módra valló kézitáska. Jutott is, a diákból is, a csomagból is, a szekereken ülésekre, bérfára, saroglyára, előre s hátra. Abaújszántó szőkefürtű diákja még akkor tájban odakerült a saroglyába. Most, amikor Harsányi Istvánt, mindnyájunk szíve fájdalmára Illyés tüzes szekere ragadta el, a szőke fürtű diák az emlékezet mélyéből, a saroglyából, mint egy regeli hős emelkedik fel a földi megdicsőíttetés magaslatára.

Onnan, a saroglyától milyen hosszú utat tett meg ez az ember! *Hogy emelkedett feljebb-feljebb vasakarattal, kitartással, szorgalommal, türelemmel. Hogy hatott, lelkesített hitének, meggyőződésének erejével! A fehér vászontarisznya, hogy gazdagodott meg tartalommal és lett drága értéké tudományok oszlopcsarnokos termeiben!*

Csak az ő véletlen elmulásán mult, hogy a dunaparti palotában végleg nem ölelkezett lelke a nagy Széchenyi lelkével. Az örökké való Isten úgy végezte el, hogy ez az ölekezés ne itt menjen végbe, hanem az Ő atyai hajlékaiban, fenn az égben.

A bodrogparti Athén pedig várni, várni fog, hogy az ő mosolygó arcú, szőke fürtű diákja mikor jön vissza az abaújszántói szekérrel.

Janka Károly.

Tiszta kézzel, tiszta szívvel.

„A legmagasabbért és legtisztábbért működni senki sincs feljogosítva, akinek a keze és szíve nem tiszta. — Nincs nagyság, mely nem a valódi erkölcsiség alapján állana.“

Auerbach.

A költő eme szavai jellemzik a leghivebben a mi, őseihez megtért, szeretett testvérünk és barátunk gondolkozását, cselekedeteit, egész életét. Tiszta szívvel, tiszta kézzel rózta az élet tövises útjait, tiszta, nemes, nagy eszméket hirdetve és plántálva az ifjúság szívébe

Leszállt a tudomány mérhetetlen mélységeibe, felhozva onnan a tudás sok drága gyöngyét.

És ezeket a fáradságos búvárkodással szerzett kincseket tele kézzel, tiszta, megértő szívvel szórta az ifjak elé.

Becsüljétek meg a drága gyöngyöket, fűzzetek Ti is, kiké a jövő, tiszta kézzel, tiszta szívvel sok sok új gyöngyszemet a megkezdett gyöngysorhoz! Akkor a megboldogult itt a földön elérte a legmagasabbat, a legnemesebbet, mit a valódi erkölcsiség alapján állva, ember elérhet.

Áldott legyen és por ne lepje soha emlékét ifjú és agg szívében!

Dókus Gyula.

Egy nagy életprobléma.

Boldogemlékű — ki gondolt volna ilyen még csak egy héttel ezelőtt!... Most már b. e. Harsányi Istvánról emlékeztvén, azon kezdem, hogy jórégecskén hozott össze vele egy kis hirlapi polémia. Tanári pályája kezdetén volt és mostani bús özvegyének még boldog vőlegénye, — én is jótávol álltam még a „Két kaszáshoz,“ — szóval egy kis összekülönbözésünk akadt a Sárospataki Lapokban s szinte feszélyezve éreztem magamat, hogy a leendő após szerkesztő szerűjén keressük az Igazság magvát. Az volt a tisztességünk, hogy

mindketten az Igazság magjáért fogtuk kézbe a cséphadarót. Így ismerkedtünk, aztán megismerkedtünk és meg is becsültük egymást. És a boldog vő és boldog após-szerkesztő lelki hármóniájában mindig tisztábban bontakozott ki lelkem előtt egy nagy lelki probléma, a Harsányi István életútján. Tudniillik engem sokfelé ágazó testi-lelki életút keresésében és figyelésében leginkább érdekelt, sőt megfogott, emberi életünk értelme és értéke s e végett az egyén társadalmi elhelyezkedése. És sok figyelés, sok olvasás, főként ama Világosság mellett, aki maga jelentette ki: „Én világosságul jöttem e világra, hogy senki sötétségben ne maradjon,“ — megállapítottam magamban, hogy minden élő adott megbízással jön e földre, tehát mi emberek is. És iskoláink akkor lennének életre növelők, ha ama megbízást megfigyelve, megértve „tanítanak a gyermeket az ő utának módja szerint“

A Harsányi I. életében látta az én lelkem, egyik szép tanúbizonyságát az isteni megbízás útján haladó, munkáló ember életértékének.

„A hal saját vizébe jutott!“

A Radácsy-család erkölcsi levegőjében, — mint egy kis paradicsomban, — a sárospataki főiskola nagykönyvtárában, a testben elköltözött százados nagy szellemek folyton újuló áramlatában s ennek az anyagi, szellemi, erkölcsi, teremtő, boldogító erőknél átplántálásában tanítványai életébe: — ez a muló földi élet örök tartalma az egyénben, a családban, a társadalomban! . . .

S még abban a földi láng véglobbanásában is, — mintegy Isten kegyeltje volt! Átlépni, mintegy sebtibe, nyöszörgés nélkül, Krisztusa kézzorozására . . . Igaz, szeretteinek szívéből a ráemlékezés fájdalomkönyveket harmatoz, mert hát:

„Minveszteségünk az, amit siratunk . . .“

de majd ez is, „hervadásból-fényből támadó“ bannattá nemesül, a zavartalan viszontlátásig. A mulandó elmúlásra való s az éltető Igazság magva nem vész a sír rögei közt, hanem lélekből-lélekbe

hull s ha megfelelő talajba, megfelelő gondozásba jut, nő, növekszik, — felfelé, mindig fölfelé!

Andrássy Kálmán.

Utolsó délutánján.

Harsányi István hirtelen halálának hire mindenkit megrázott. Sokszorosan engem, aki por-sátorának összeomlása előtt rövid három órával még baráti kézszorításának melegségét érezhettem. Délben együtt sétáltunk, mi veszélyt sem sejtve, a főiskola előtt Óh, ki merete volna gondolni is akkor, hogy utóljára fürdik a szép tavaszi déli verőfényben!... Ismételt szíves hívására délután a nagykönyvtárban kerestem fel. Boldognak érzem magam, hogy más tervezett útamot elhagyva, oda mentem — talán valami belső sugallat indítására, — hogy láthassam még, mintegy másfél óráig, orcájának szépséges derűjét, hallhassam örökre füleimbe csengő kedves, meleg hangját... De bizonyos szemrehányást is érzek. Nem raboltam-e meg nagyon rövidre szabott földi idejét? Mint örült, hogy a szikszói ref. egyház, magammal vitt kézírásos történetében, reá nézve értékes adatot talált. Boldogan írta fel jegyzetei közzé, talán a legutolsó helyre a Túri Pál szikszói lelkészkedésére vonatkozó adatot, e szavak kíséretében: „emlékezni fogok rá, felhasználom.“ — Hol, hol kedves jó Barátom?!... Igaz barát volt a szó leg-nemesebb értelmében.

Mint diáktársak nagyra becsültük, bámúltuk vasszorgalmát, de — sajnos — nem méltányoltuk úgy, mint érdemelte volna. Mellőztük is őt egy alkalommal egyik legszebb theologus diáktiztség betöltésénél. Nekem is rosszul esett már akkor, hát neki, hogy fájhatott a mellőztetés!... De Ő ezt tudtommal soha-soha nem mutatta, nem érezte senkivel. Nem akkor sem, midőn fokról-fokra emelkedve, mindenkit kortársai közül magasan túlszárnyalva, repült-repült diadalmasan az Ég felé!... Hozzánk, a porban csúszókhoz, akkor is

igaz baráti meleg szeretettel ragaszkodott. Istennek választott embere, nemes Példányképünk, melegszívű Barátunk, a viszontlátásra Isten veled!
Szikszó, 1928 május 19.

Baksy István
ref. lelkész.

Élete példája.

Harsányi István megrendítően hirtelen és tragikus távozásával az Alma Maternek olyan professzora lépett át az örökkévalóságba, kinek élet-története és példája a kötelesség mindenek felett való teljesítésére fogja nevelni azokat az eljövendő generációkat is, melyek őt személyesen nem ismerték és nem látták.

Harsányi István a kötelességteljesítés fanatikusa volt. értve kötelesség alatt nem azt a kötelesség-minimumot, amit a szolgálati szabályzat §-ai írnak elő, hanem azt a kötelességet, melyet az ő csodálatos idealizmussal telített nemes lelke szabott elé: minden idejét és minden idegszálát annak a munkának szolgálatába állítani, mellyel megbízott.

A kötelességteljesítés tette őt, a theologust irodalomtörténésszé is. Mint a főiskola főkönyvtárnoka. kötelességének érezte, hogy a nagy elődök nyomdokaiba lépve, országos nevet szerezzen magának az irodalomtörténetírás terén. Ezt a kötelességet is úgy teljesítette, hogy mintegy élete koronájaként a legilletékesebbek megnyitották előtte a M. Tudományos Akadémia kapuját.

Nemcsak a háborúnak vannak hősi halottai, hanem a békés munkának is. Harsányi István ilyen hősi halott, aki vas szervezetének erejét és egészségét hozta áldozatul és élet-idejének sok drága esztendejét égette el azzal a szakadatlan, lángoló munkával, melyet a főiskola és a magyar tudományosság oltára körül végzett.

Szeged, 1928 május 15. *Buza László.*

Gazdag élet.

Egy nagy eredményekben gazdag, nagyszerű munkás élet után távozik közülünk Harsányi István!

Emlékét nemcsak mi barátai és munkatársai, nemcsak az ő kedves sárospataki Főiskolája, de az egyetemes magyar ref. Egyház, sőt az egész magyar tudományos élet is hálával fogja megőrizni.

Farkasfalvi Farkas Géza.

A könyvek ura.

A könyvek ura volt! Mikor megállt a könyvtárban köztük, mintha sorbaállt katonák tisztelegtek volna előtte s ő ismerte őket egyenként. Szavára régmúlt idők történetét tárták fel, porladó ősök halotti énekének halk melódiáját szólaltatták meg, majd kórusban zengették az új idők kulturális haladásának indulóját: a tudomány hatalom!

De a Könyvek-Könyvének szolgája volt! És másokat is azzá tudott tenni. Mint gimnáziumi vallástanárnak tanítványa voltam s Ő vezetett be a biblia ismeretébe. szeretetébe. Rabulejtően tudta magyarázni előttünk a Biblia isteni igazságait! Engem is a Könyvek-Könyvének szolgájává nevelt, amiért hálás tanítványa vagyok és haló poraiban is áldom!

Sátoraljauhely, 1928. május 18

Kiss Ernő
esperes.

Csodás buzgalmú.

— 1874.— 1928. —

Csodás buzgalmú munkása volt az Ur szőlőjének. Művésze volt annak, hogy a sáfárságra kapott talentumot, hogyan kell a legszorgalmasabban felhasználni. Hegyaljai iparos családból jött s a földi jólét elmaradt adományait az odaadás komolyságával kellett pótolnia, hogy a tanulói pálya legfényesebb csúcsai felé vonzó vágyait ki-

elégítse. Diáktársai mondják: az éjfél munkában találta s a hajnalt könyveivel várta. Jelesen nyert lelkészi képesítését szépen egészítette ki a Berlin egyetemén töltött esztendő tanulságaival. Theologiai magántanárrá is előlépett. 1903. szeptemberétől szeretett pataki főiskolájának gimnáziumi vallástanára.

Mint ilyennek lettem tanítványa 1904 től s élményeimből tehetek mellette bizonyosságot, hogy helyét mintaszerűen betöltötte. Az anyagot elevenné tudta tenni tárgya iránt felmelegített tanítványai lelkében. Nagy kedvvel kapatta diákjait a „jézusi mondások„, a Bibliából kikeresett idézetek tanulására és mélyre vitt bele Énekeskönyvünk ismeretébe. Olyan szép konfirmációkat, amilyenekkel ő tétetett vallást tanítványaival hitükről, ritkaság volt látni.

1918 ban, mint akadémiai tanár, veszi át nagy mintaképe, szeretett apósa, Radácsy György örökét: az őszösvetségi tudományok tanszékét. Ekkor már országosan becsült író. A Pintér-féle irodalomtörténet utalásaiból látni: mennyi korszak, mennyi kérdés lett világosabb a Harsányi István kutatásai, felfedezései s alapos vizsgálódásai révén. Mondanom sem kell, hogy mint irodalomtörténész is egyházának tett felejthetetlen és nehezen pótolható szolgálatokat. Legyen elég rámutatnom, hogy a Bethlen Könyvtárban megjelent a *Magyar reformáció hatása* és a *Magyar Biblia* című munkájában annyi új adattal siet kiigazítani a közvéleménybe kárunkra becsúszott ferdítéseket s mint a Kálvinista Szemlében közölt ismertetésemben kiemeltem ez utóbbi könyvéről mily apostoli lélekkel tudta a tudományos eredményeket hitépítésre felhasználni. Órá várt a *Magyar Énekeskönyv történetének* megírása. Ha készen van elárvult kéziratái közt, nagy nyereségünk.

A főiskola iránti szeretetével is a nemzeti közös értékeket kívánta gyarapítani. Az Alma Mater két nagy diákjának Kazinczynak és Csokonainak az összes műveit a pataki kéziratokból tudta meglepő gazdagsággal bővíteni. — A kuruc balladák

hitelességének kérdését tisztázni, a régi magyar dal szövegeit feltárni, szerzőit kifürkészni oly vívmánya Harsányinak, ami őt a leghivatottabbaknak járó tiszteletre emelte. Nem meglepetés, ha az Akadémia levelező tagjai sorába kívánta hívni, habár ez a pálma már csak sirjára hajolhat.

Két szóval jellemezve: a szeretet és a szorgalom embere volt. A szolgálaté! — 1905-től a híres pataki könyvtár élére került s annak rendezése, ismertetése körül hervadatlan érdemei vannak. Nagy szakavatottsága, magánszorgalommal szerzett tudása mellett ott is a türelem, a kitartás és szolgálatkészség lepett meg minden vendéget, aki oda örök értékek szemléletében gyönyörködni belépett. *A könyvek gyülekezetének — Bod Péter óta — kevés lelkesebb papja volt a magyarok földjén Harsányi Istvánnál.*

Mint tanár, mint író, egyházának, főiskolájának ernyedetlen műve, mint családfő, mint barát, a szív gazdagságának örök forrásokból táplált felkentje. Mindenütt és mindenekben: a kötelességteljesítés fanatikusa, a munka hőse. Napestig volt munkában s hisszük: alkonyborulásig lesz emlékezetben mindnyájunknál, akik mint tanítványok, majd munkatársak az ő példáján tanultuk meg, mi a lélekből végzett munka. Jó reménységünk van felőle, hogy amint szorgalmának nem maradt el gyümölcse a földi viszonylatokban, nem lesz hiábavaló futása az aratás Uránál sem!

Dr. Hegyaljai Kiss Géza.

Igazságszeretete.

Harsányi Istvánnak egyik legszebb jellemvonása volt az igazságszeretete. Olyannyira össze volt ez forrva lényével, hogy annak útjáról őt semmi el nem térítette. De az igazágkeresésben soha nem ment túl azon a határon, amely a személyeskedésbe téved. Ettől éppen az igazság önzetlen szeretete tartotta távol, amely nem engedi meg egyéni érdekek érvényesülését a közért való

nemes harcban. Innen van, hogy ő az igazságért vivott harcaiban sem vált soha ellenszenvenné.

Rendületlenül hitt az igazság győzelmében. Most is fülemben cseng egy-egy komoly beszélgetés során tett kijelentése: úgy úgy barátom, az igazságért való harcban ki kell tartani, mert az igazság feltétlenül győz, a gonoszság ideig-óráig tartó látszólagos diadala csak arra való, hogy bukása annál csúfosabb, az igazság győzelme annál fényesebb legyen. Ez az erős meggyőződése is hozzájárult ahhoz, hogy nem feltétlenül szükséges eszközökhöz soha nem nyult.

Dr. Kiss Sándor.

Egy ritka, értékes könyv.

A Léleknek anyaggal elfátyolozott egyénisége nemcsak jellem és érzés, de valami titokzatos rádióaktivitás, melyet már rég tapasztal, de még nem írt le és nem mért meg a tudomány. Vannak emberek, akik ha valamely társaságba lépnek, fagyos légáramot hoznak magukkal, tekintetükre elsápad a rózsaszínű társalgás s anélkül, hogy erről tehetnének, vagy hibásak volnának benne, díszharmóniát, izgatottságot, bizalmatlanságot, kellemetlen érzéseket váltanak ki a többiekből.

Vannak mások, akik ellenkező hatást érnek el. Jelenlétükre felolvad a közömbösség, a zárkózottság, a szívek egymásra találnak, átmelegülnek, a hallgatag ajkak felpattannak s meghitt, keresetlen társalgás indul meg, melynek játékos habjai most a tréfálkozások mezei virágát ragadják magukkal, vagy tükrözésükben mélységgé változtatják a magasságot: a gondolatoknak, az igazságoknak csillagos boltozatát.

Hányszor éreztem, ha kedves jó barátommal, Harsányi Istvánnal a könyvtárban, társaságban, sétaközben találkoztam, a lényegéből kiáradó melegséget; hányszor adott szárnyat csüggeteg gondolataimnak az ő vérbő optimizmusa, nagyratörő

bizakodása, könnyekben fürdő fajszeretete, zsoldár-szárnyakon járó hite, amely annyira hasonlatos volt a XVI. sz. magyar reformátorainak rendíthetetlen vallásosságához!

A kutatók, az igazságkeresők lelke élt benne. Pósa-házi és Erdélyi János osztozkodtak egyéniségén. Kezében a Biblia is Irodalomtörténetévé változott, az Irodalomtörténetet a Bibliához méltó áhítattal művelte. Olyan könyv volt a Gondviselés kezében, melybe a Szeretet festette az iniciálékat. A maga sikerét szerényen elrejtette, de mindig szívesen adott virágot a mások koszorúja számára. Nemes, jóindulatú, munkaláztól viruló egyénisége méltó rá, hogy szívünkkel intsünk feléje, amint végleg bezáródott utána az örökkévalóság vasajtájú Bibliothékája.

Novák Sándor.

A jó barát és a csupa-munka ember.

Az Illyés próféta égbe ragadó, tüzes szeke-réhez hasonló váratlansággal elszólított tudós professzor: *Harsányi István* a legmelegebb szívű barát volt. Gyermeteg lelke az eszményi gondolkozás és bizó hit meleg fészke s akit ez a lélek hasonló gondolkozású és hitű testvérnek ismert fel, azt magába zárta és hűséges, önfeláldozó, igazi barátja lett. Szerencsés voltam őt egész főiskolai tanársága alatt ismerni s barátságával dicsekedni; — tudom, hogy, amint mi szív szerint örültünk az ő többrehivatásának és az ő sikereinek, éppen olyan nagy volt az ő boldogsága barátainak emelkedésén; egyetlen alkalmat el nem mulasztott volna, amikor ennek kifejezését adhatta. Pedig alig van ember, aki jobban el volna foglalva, mint ahogy az ő páratlan szorgalma és fáradhatatlansága elfoglalta magát. — Tanítványainak és boldog, szép családjának szentelt idején túl minden percet az általa oly páratlan melegséggel szeretett és gondozott főiskolai könyvtárban töltött, ahol tudós elméjét, szorgalmas és szerencsés

kezét annyi országos siker koronázta. Csodálatos ember volt ott a könyvtárban; az ottani munka és kutatás nem fárasztotta, sőt láthatólag üdítette, valósággal ez volt a pihenése és szórakozása.

Áldott emlékü barátságunk főiskolai szénior koromban kezdődött, amikor gimn. vallásánárságát kezdette; ekkor ismertem meg puritán gondolkozását és ideáloktól hevített, tiszta lelkét. A csupa munka embert férfi korunk delén csodáltam benne, ki a nevének és a főiskolának szerzett dicsőséget — az önteltség minden árnyalata nélkül — kedvenc szava szerint „a jó Isten“ áldásának tulajdonította.

Áldott nevét kitörölhetetlen betűkkel írta be a sárospataki főiskola történetébe. Az Alma Mater sok „kiáltó köve“ közé be van építve ércnél maradandóbban a Harsányi István halhatatlan, élőköve is! Jó barát, tudós professzor, búcsúzom tőled — a viszontlátásig!

Pósa Péter.

A főlíánsok lelke . . .

Főiskolánk áldott virányait ugyancsak kemény kaszavágással csapkodja a könyörtelen végzet csontembere.

Radácsy György után, Harsányi István!

Hát igaz lehet az a döbbenetes hír, hogy *Harsányi István* már nincs az élők sorában? Mintha csak tegnap lett volna, amikor még teljes lelki-
testi frissességben találkoztam utoljára vele szokott őrálló helyén: a főiskola könyvtári termében. Szívtuk magunkba gyönyörűséggel az ő lelkes és tartalmas magyarázatait, melyeket a szeretett főlíánsokról mondott nekünk. Közbe-közbe gyengéd kézzel simogatta a nagyszerű unicumokat, látszott szeme villanásán, érzett a szava csengésén, hogy lélekkel tapad e könyvekhez. Megfogták az Ő elméjét és képzelet-világát is nagy multunknak óriás emlékei és típusa lőn annak a könyvtárnoknak, akit nemcsak a könyv alakja, száma, kötése és

rendekbe osztása érdekel, hanem akinek lelkét a jó könyvek dús tartalma újabb és újabb gondolatokra inspirálja, újabb és újabb tanulmányokra serkenti.

Az ősi főiskola megszentelt tradíciói eleve-
nedtek meg az Ő irodalmi munkásságában, az Ő
példás tanári működésében és az Ő odaadó egy-
házszeretetésében.

Fájdalmas elmulása rést ütött a kálvinista és
magyar nemzeti szellem legjobb munkásai sorá-
ban. Ezt a rést nehéz lesz kipótolni.

dr. Puky Endre.

Szétáradó élet.

Ha volna egy szótár, egy gyűjtemény össze-
állítva az egész keresztyén életet méltányoló jelzők-
ből, címlapjára kellene nyomtatni az Ő nevét s
kiadni az Ő emlékkönyvéül. A kálvinista volt-e
benne nagyobb, vagy a magyar, a tanár-é vagy az
ember, a tudós-é vagy az alázatos hívő: más
prizmán való átszűrése annak az egységes fény-
nek, amit a pataki világító-torony tetején Ő benne
gyújtott fel az Isten keze.

Ma még a friss gyász miatt szomorú, később
az életrajz- és történetíró számára dicsőséges és
hálás munka: felleltározni az Ő életének értékeit,
amelyek mint a Láthatatlan ajándékai, láthatatlanok,
mégis munkában, írásokban, könyvekben,
szavakban, mosolygásban, példaadásban — egy
egész életben öltöttek testet és váltak szemlélhetők-
ké.

Miért oly nehéz feladat embereket életükben
méltányolni érdemük szerint, s miért oly könny-
fakasztóan könnyü haláluk után?

Harsányi István gazdag élete szervesen bele
volt építve, forrva olyan fogalmakba, intézmé-
nyekbe, amelyeket épen ő vele tudtunk egészek-
nek képzelni és látni. Amikor földi életének pozi-
tívuma kiszakadt ezekből, ott maradt helyükön a
negativum, mint egy összerakható szoborminta,

mely az eredetinek minden vonását, karakterisztikumát hűségesen őrzí. Az ő hivatásának, vállalt és kapott feladatainak, megbízásainak egész élete munkájának immár megürült negativumába csorog az emlékezésnek a gyászban megolvadt érce, s tölti szoborrá a halálbahanyatlott élet üresen hagyott mintáját.

Ő volt a jó pap, aki holtig tanult és holtig tanított

Könyvei annyira szeretett világába Isten élő exegéziséül adta Őt amaz igéjének: „A betű megöl, a lélek pedig megelevenít.” (II Kor. 3:6.) — még holtak látszó betűket is.

Könyvet írt az „Apostolok Cselekedeteiről” s élte egy oly életét a cselekvéseknek, mely méltó volt annak a könyvnek szelleméhez, amelyről írt.

Hivatása szerint tantárggyá tette a Bibliát s lelkületével Bibliává a tantárgyat is.

Aki egyszer találkozott vele, kapott egy darabot belőle: talán a tudósból, mindenesetre a jó emberből is.

Akikkel együtt élt, családjával tanítványaival, barátaival, azok között szegénységig pazarolta szellemének javait. Jó politika volt. Isten mindig többet adott néki az elosztogatottak helyébe. Munkában égett az élete, míg a hirtelen halál ki nem oltotta, s ennek az életnek soha nem volt keserű füstje, csak tiszta, melegítő, világító lángja.

Vallástanár korában nem tudott felelni egyik kis diákja, ki azzal védekezett, hogy a felelésre való kihívás nagyon megijesztette s most szivdobogása van. „Ne félj, fiacskám — biztatta a rémült kis emberpalántát — ülj a helyedre és szólj, ha már nem félsz, akkor felelsz majd. Légy bátrabb, hogy leszokhass a szivdobogásról, mert ha gyorsan ver a szived, hamarább „ledobogja azt a mennyiséget, amelyre képes s akkor nem élhetsz olyan sokáig.” Őrajta magán teljesült be ez a diagnózis. Áldott szivét sok nemes érzés és törekvés dobogtatta, s utolsót dobbant hamarább, mint emberi számitás szerint remélteni lehetett volna. Azonban tudjuk, hogy az utolsó napja nem „haj-

jóm haggádol vöhhannórah“ (Mal. 4: 5.) volt, hanem a szolgálta munkábantaláltatásának ama boldog napja, melynek éjszakája már az örökélet dicsősége hajnalhasadása lett az Ő számára.

Halála előtt pár nappal még együtt hallgattuk, midőn valaki az Ő forrón szeretett városáról és iskolájáról beszélt a magyar rádióba. S lehetett-e ezekről Őnélküle beszélni? A város és iskola fényes múltja, jelene, dicsősége jórészt az Ő adatai, szavai nyomán és szerint szállt szét, s az Ő nevét is többször szerteröpitették akkor az éter titokzatos hullámai s most már a lelke járja még titokzatosabb útjait az örökkévalóságnak.

Nevét nem csupán az irodalomtörténetek tárgy és névmutatói, theológus-indexek fekete táblái, halomnyi kéziratpapirja a könyvtár katalógusai őrzik.

A mennyei hajlékok vendégkönyvei is. Bár Ő ott nem vendég . . . Otthon van!

Szabó Zoltán.

Nem halt meg egészen.

Régen voltam annyira megrendülve, mint mikor azt a gyászjelentést megkaptam, amely Harsányi István elhunytát tudatta.

Hogy Harsányi István meghalt? Igaz ez? Lehetséges ez? Lehetséges, hogy a csupa erő és egészség, Harsányi István nincs többé? Lehetséges, hogy ő, a legbüszgőbb és legszerencsésebb irodalomtörténeti kutatók egyike, nem jelenik meg többé a felolvasó asztalnál, az Irodalomtörténeti Társaságban, melynek legszorgalmasabb és legszívesebben látott munkásai közé tartozott? Lehetséges, hogy az akadémiai tagság koszorújával — amit olyan örömmel fontunk számára — nem ékesíthetjük már föl homlokát? Lehetséges, hogy nem érezzük többé az ő hűséges kezének szorítását, nem halljuk szerető baráti hangját s nem tekinthetünk többé szeméibe, amelyek olyan tiszta fényben ragyogtak? Hát lehetséges mindez? . . .

Ezek a gyötrő gondolatok kergetőztek agyamban azon a szomorú reggelen s azóta is minden nap előttem áll az ő megdicsőült szellemalakja. És nekem, a jó barátnak és írotársnak egyetlen vigaszom, ő reá gondolva: hogy ő nem halt meg egészen és hogy ami eleven erőként itt maradt belőle munkáiban, emlékében, példájában — az lényének drágább, értékesebb része.

S ezt hiven meg kell őriznünk és át kell örökítenünk az utánunk következő nemzedékre!

Budapest, 1928 máj. 17. én, áldozócsütörtökön.

Szász Károly.

Harsányi István az Alma Mater hű fia.

25 évvel ezelőtt egy boldog fiatal tanár állott a köziskolai szék színe előtt s tett eskü alatt szent fogadalmat arra, hogy erejének s tehetségének legjobb mértéke szerint fogja szolgálni a sárospataki főiskola eszményeit. Ott állottam mellette s vele együtt esküdtem én is örök hűséget az Alma Maternek. Ez a boldog, fiatal tanár Harsányi István volt. Boldog volt, mert visszatérhetett a szeretett Alma Mater kebelére, mely őt 12 éven át annyi szeretettel s melegséggel dajkálta.

A visszatért jó gyermek ragaszkodása és hálája megkapó módon nyilatkozik egy évvel később tartott székfoglaló értekezésében: „És vajjon adhat-é akármi más nagyobb kedvet és lelkesedést a munkához, mint az a tudat, hogy az Istentől nyert talentumokkal abban a kollégiumban fogok sáfárkodni, melynek drága hagyományai és szelleme ellenállhatatlan erővel vonzottak? És ilyen körülmények között aztán teljes igyekezettel nem arra kell-é törekednem, hogy e kollégiumnak irántam még tanulói pályámon túl is tanúsított atyáskodó pártfogását, kegyes segedelmét, itt teendő hűséges szolgálataimmal, ha csak részben is, meghálálhassam.“

Alma Mater! Ez a két szó hányszor elhangzik itt e főiskola körében! De vajjon átérzi-e

mindenki e két szó tartalmát, jelentőségét? Jó lélekkel teszek bizonyoságot Harsányi István mellett, hogy ő az Alma Matert csakugyan jóságos anyjának tekintette s ennek a jóságos anyának nem volt forróbb szívé, szeretőbb lelkű fia Harsányi Istvánnál. Az ő ajakán e két szó nem volt elkoptatott üres szólam; gyermeki lelkének mélységes érzéseit: forró szeretetét, odaadó ragaszkodását szíve utolsó dobbanásáig megőrizte ez édes anya iránt. — Minden fáradozása, minden munkája, mint szent áldozat lángja lobogott a főiskola szolgálatának oltárán. Szinte küldetésszerű hivatást érzett magában a főiskola nemes eszményeinek ápolására s azt lehet mondani, hogy ez eszményeknek felelősségteljes hordozója volt. — A hálás gyermek résztvevő szívével osztozott az Alma Mater minden örömében és bánatában. Bizonyára sokan emlékezünk még arra a szomorú időpontra, midőn a kommunista kormány kiküldötte ládába csomagoltatta a főiskolai levéltár értékes irományait, hogy Budapestre szállíttassa. Látni kellett akkor Harsányi Istvánt! Nem sírt, de az édes anyát rajongásig szerető gyermek mélységes szívfájdalmával zokogott. Ezek a könnyek egy hűséges gyermeki lélek gyöngyszemei voltak.

Harsányi István! Mint pályatársad, mint igaz jóbarátod készséggel teszek vallomást az Alma Mater iránt táplált gyermeki szeretetedről s helyezem el az emlékezés cipruságát frissen hantolt sírodra. Az Alma Mater jóságos szelleme virrasszon hűséges fiának siri álmai felett!

Szilágyi Benő.

Mikor a könyvek temetnek.

— Harsányi István halálára. —

Az ős Kollégium nagy könyvtárterme
Ma este felé csendes lett nagyon —
Nem rég' előbb még temetési ének
Hallatszott be a bezárt ablakon.

És a könyvek az ablakon kinéztek
 És betű szemük mind tágra meredt:
 Az ablak alatt a Halál lopódzott
 S koporsót vittek kint az emberek.

A koporsóban a Férfit feküdt,
 A Vezér, aki parancsolt nekik
 S ki tudásától ihletett sok órán
 Szeretgette a könyvek ezreit.

Aki leszállt a könyv tengermélyébe
 S felhozta az elrejtett gyöngyszemet,
 Ki lázas volt a tenger sok munkába:
 Ezer sok könyvben kincset keresett.

S a teremben mikor már szállt az este,
 Nagyon mély csend lett a könyvek között.
 És mindenik az este árnyékába,
 Mint gyászruhába felöltözködött.

S így álltak soká, mélyen hajtott fejjel,
 Ahogy gyászolók serege szokott,
 Míg egy imakönyv imádságba kezdett
 És vele együtt mind imádkozott!

Szigethy Ferenc.

A jóbarátszerző.

Embernek és intézménynek sok mindenne van szüksége, de szüksége van mindennek felett jóbarátokra. A mai nemzedékből senki jobban nem értette közülünk annak a módját, hogy magának és a főiskolának jóbarátokat szerezzen, mint Harsányi István Életének egyik vezérmotívuma volt, hogy minden alkalmat meg kell ragadni arra, hogy a főiskola volt növendékeiben ápolja a főiskola iránti ragaszkodást s másokat is megnyerjen a főiskolának. Vendéglátása nem ismert határt s bárkit, aki a főiskola vagy annak könyvtára vagy Sárospatak s annak környéke iránt érdeklődött, hajlandó volt úgy a saját háza, mint a főiskola

vendégeit tekinteni, elszállásolásukról és ellátásukról gondoskodni. Páratlan készséggel karolta fel az ide tudományos kutatás céljából jövőket. Az ő hatásának kell tulajdonítani, hogy utóbbi időben sűrűn keresték fel Patakot s a főiskolát olyan kutatók, akik itt a könyvtárban forrásokat találtak vagy a Tokajhegyalján s a Bodrogközön néprajzi, földrajzi vagy geológiai kutatásokat végeztek, akiknek mind a főiskola nyújtott szállást s csendet, nyugodt hajlékot kutatásaik számára, mint hajdan a vendéglátó szeretetházak. Ha csak Harsányi Istvánon mulott volna, a főiskola minden zugát megtöltötte volna a pataki iskola iránti érdeklődésüket eláruló, idegen földről jött jövevényekkel. Szinte mérsékelni kellett ezt a mindenkit átölelő s befogadó, nemes és jóhiszemű készséget, mert egy alkalommal vargát fogtunk egy ilyen felkarolt és csalónak bizonyult idegennel. Mindenesetre el kell ismerni, hogy határtalan szívessége és vendéglátása nemcsak erkölcsileg, hanem anyagilag is hasznos barátokat szerzett a főiskolának s a főiskolának juttatott nem egy jószívű adomány az ő nemes szívének a hálás viszonzása volt. Hiszem, hogy a nemes mag, amit ő vetett s már életében terebélyes fává fejlődött, az ő halála után is teremni fogja, sőt talán még jobban fogja teremni a maga áldásthozó gyümölcsét.

Dr. Trócsányi József.

II. Ahogy a tanítványai látták.

Alakja fogalommá vált előttünk . . .

Vannak emberek, kiknek lelkén úgy zuhog át a szeretet, mint valami mélyvizű áradat. S az Ő szeretete sokszor medrén is túlcsapott, hogy annál inkább magával ragadja azt, akit elért . . .

. . . Zsidó kollokviumra készültünk. Együtt tanulgattunk náluk Laci fiával. Kevés volt az idő, nehéz a munka; de jó professzorunk az este folyamán többször is bejött hozzánk s örömmel

segített ki bennünket, ha megakadtunk. Sohasem fogom elfelejteni, mily szeretettől sugárzó arccal magyarázta nekünk az Ó-szövetség titkait! Sokszor láttam arcán máskor is ezt a vonást, melyben benne ragyogott a tudomány iránti egész lelkesedése, de akkor, midőn nagy munkában látott bennünket, különösen éreztem megáradt szeretetét...

Alakja fogalommá vált előttünk: a szeretet, a munkás szorgalom és kötelességtudás megtestesítőjévé, kit immár hiába keresnénk az ódon folyosókon vagy kedvenc könyvtárszobájában. De nemes életével nyújtott példája élni fog bennünk s áldva járja be minden tanítványa lelkét.

Aldott legyen veszteségünk fájdalomában megszentelt emlékezte!

Nagy Barna

I. é. th.

Miért nem tudtam életében meglátni? . . .

Olyan nyomasztólag érzem a súlyát annak, hogy az élet csak homályos látás, hogy sohasem értékelhetünk igazán. Miért nem tudtam életében meglátni mindama jóságot s nagyságot, ami előtt most csodálattal borulok le? Miért nem láttam meg az örökké mosolygó, jó lelkű emberben az ideális theologiai professzort? Mennyi ember van, kit az élet érdemen felül jutalmaz! Ő több volt, mint amennyiért elismerést kapott. Miért nem láttam meg, hogy az Úr igazi küldötte volt ő, ki életével prédikálá az evangéliumot, kit megbántani sohasem lehetett annyira, hogy igazán haragudni tudjon s haragudni sohasem tudott úgy, hogy egy-két szó engesztelést ne hozzon újra, mintha érezte volna, hogy csak kevés idő, míg itt leend! Én nem zúgolódom Isten előtt, hogy elvette, én hálát adok néki, hogy *adta* Őt. Az Úr szólott Általa, az Úr adta, az Úr vette el Őt. Az Úr akarata legyen szent mindenek előtt, az Ő emléke pedig áldott.

Csathó József

II. é. th.

Igazában csak ajándékai voltak . . .

Szellemi ajándékai halála által lettek igazán örökségemmé. Mintha az örökkévalóságból ellenállhatatlanabbúl venne részt életem irányításában.

Olyan nagy lélek, hogy igazában csak ajándékai voltak. Amikor kért, akkor is Ő adott. És nekem sokat adott. Ő adta sok kérésével azt, hogy pataki theologus legyek

Régi tanárunkhoz zarándokoltunk a minap szeretetünk új fellángolásában. Útközben mint csodát emlegettük, hogy a meglátogatott 10—12 éves korunkban észrevette bennünk az embert, törődött személyiségünkkel.

A theológián Harsányi István volt az, aki professzoraim közül a legmelegebben szólott velem. Ugyanő mondotta a legkeményebb szavakat is egyszer, — bár többször mondta volna. Akkor is jó volt hozzánk, amikor mi rosszak voltunk.

Még egy ilyet hadd említsek. Ő az a csodálatos ember — látásom szerint —, aki minden gondolatát közölhette. Legalább velem szemben soha elhallgatott gondolata nem maradt. Úgy hiszem Tisztán szubjektív érzés ez, de senki másról nem tudnám ugyanezt elmondani. Sokszor naivnak mondtuk ezért a lelkiületért: most már tudom, hogy a mély és Istenhez közel álló lelkek sajátja ez. Ezért fog Ő hozzám örökre beszélni.

K. Kovács József

III. é. th.

A munka himnuszának volt megtestesülése . . .

Földi élete a munka himnuszának volt megtestesülése s hallatta velünk annak melódiáit a theológiában, irodalomban és a közéleti szereplés számos helyein. Csupa tett, csupa akarás volt egész lénye, Istentől megáldott munkakedvvel és erővel. Lankadatlan buzgósággal állott meg örhe-lyén, mint kedvelt alakjai, az Ő-testamentomi próféták. Fáradságot nem ismerve gyümölcsöztette a

neki adott talentumokat s a nehéznek látszó feladatok elvégzésében lelke megacélosodott a szent ige által: „Mindenre van erőm a Krisztusban, aki engem megerősít.“ Tudatában volt az igaz keresztény ember hivatásának: sáfársággal bizattunk meg s példa volt előttünk ennek az igazolásában. Tanári katedróján, íróasztala mellett, beszélgetések alatt felénk sugározta a dicséretíró szavait:

Minden elmúló percben
Sok tennivaló vár;
Fel, mert eljő az éjjel
S nem munkálhatsz már!

Amit tett, nem a saját nevének emelésére tette, hiszen maga mondá: az ember hivatása szolgálni másoknak s munkás étellel áldozni Istennek.

Meglátta az emberben az istenfiúság vonásait, mindnyájunk testvérségének alapját s így közeledett mindenkire. Megbecsülte másokban az ember-testvért s ránézve arany szabály volt a Jézus igéje: „Amit akartok, hogy az emberek ti veletek cselekedjenek, mindazt ti is úgy cselekedjétek azokkal.“

S. Nagy Lajos
IV. é. th.

Az Ő jelleméről.

Magyar kálvinista lelkésztípus volt. Szellemevel örök értékeket kereső lelkével ott nőtt fel, ott táplálkozott a kálvinizmus ősi talaján: a XVI. és XVII. század bibliásveretű világában. A reformátorok puritán vallásossága és energikus munkakészsége, a fejedelmi pártfogók fenkölt szelleme, a galyarabok hitűsége és Istentől prédestinált élethivatásuk tudata páratlan kiváltsággal sűrűsödtek össze énjében, hogy azután ezeket a benső lelki kincseket annál hatalmasabb és meggyőzőbb példaképen élje át és tükröztesse vissza az Ő életfolytatásában. — Mindig a cselekedet embere volt elsősorban. Az Ő „valláserkölcsei igazságait“ sohasem tudta oly ékesszólóan fejtegetni, mint ahogy élte azt. Az Ő előadása nem zárult le a

kathedrán, vagy a szószéken, folytatódott az; jött a legnehezebb, de legszebb és legkeresztyénibb *előadási mód* mindenik tétele, igéje igazolásául: az *életben való felmutatás*. A beszéd csak érzéseket, gondolatokat vált ki az ember lelkéből, de ami követésre indít, az csak egy élet lehet, olyan, amilyen az Övé is volt

Szeretett bennünket. De szeretete féltett, óvott — és ha kellett — dorgált is. Sokszor hallottuk jóságos intését: „Aki az iskola padjai között nem teljesíti kötelességeit, az az ifjú az életben sem fogja soha megállni a helyét!” Féltette bennünk a leendő lelkipásztort és rajtunk keresztül mindnyájunk édes reménységét: anyaszentegyházunk boldog jövőjét. Kötelességtudást, kötelességteljesítést kívánt, olyat és úgy, ahogy Ő élt és dolgozott szakadatlanul a magyar kálvinista Sionért.

Az igazi, tősgyökeres kálvinista szellemet plántálta bennünk mindenkor. Az akadémiai olvasó-egyletnek az utolsó 6 esztendőben tanár-elnöke volt. Könyvmegrendeléseknél sem szünt meg soha az Ő bölcs tapasztalataival, életigazságaival tanácsul szolgálni: Vigyázzanak ezekkel a modern irodalmi termékekkel; csak azokat vásárolják meg, amelyek a fejlődő, ifjú léleknek javára, a református és magyar öntudat mélyítésére, építésére szolgálnak. Úgy tetszik nekem, mintha ilyenkor ezt mondotta volna: Ne a *ma* divatos és sok tekintetben beteges, egészségtelen irodalmi lelkületéhez forduljanak életeszményekért, ideálokért. Ott van a mi örökségünk: az Isten Lelke által szült egyetlen könyvben: a Szentírásban! Az egyházunk leendő hivatalos szolgálói csak úgy tarthatják meg és biztosíthatják a 400 esztendő múltú magyar kálvinizmus jelenét és jövőjét, ha az Örök Forrásból merítenek és isznak először és úgy tüzik ki maguk elé életük célját: az isteni munkás életideált.

Ebből a Forrásból merített és táplálkozott Harsányi István; ezért nőtt az Ő élete minden egyszerűségében is oly naggyá, ezért örök az Ő emléke!

Szabó Gyula.

IV. é. th.

III. Életének és műveinek vázlatos rajza.

Harsányi István

életének s munkásságának vázlatos rajza.

A művészettörténetben van egy híres szobor, mely a marathoni futót ábrázolja. Egy ifjú áll előttünk, kezében a győzelmet hirdető palmaággal, de a szívéhez kap. Futva vitte a hírt Athénbe, hogy Marathonnál győztek a görögök, de épp csak ennyit tudott mondani, összeesett, meghalt. Harsányi István példája ezt a szobrot juttatja eszembe. Minden magyar tudós álma: az Akadémia. Ő már a küszöbén volt, de belépni nem tudott, összeesett, meghalt.

Élete nagy eseményekben nem gazdag. Tudományos eredményekben, a főiskola szeretetében a legdicsőbbek közül való. Egy ő is azok közül, akiknek e főiskola adott a porból ég felé emelő szárnyakat.

1874 február 1-én született Abaújszántón, egyszerű családból. Kispatakon járva sokszor elmondta, egy házra mutatva, hogy az ő szüleinek a háza is ép ilyen volt. 1885-ben jött Patakra, s a gimnáziumot 1893-ban elvégezvén, theologussá lett, hol a legjobbak közé küzdötte fel magát. A theologia végeztével theol. segédtanárrá és ifjúsági alkönyvtárossá lett. Ekkor szerette meg a főiskolai nagy könyvtárt. A két év letelvéen, ismereteinek gyarapítására egyetemre Berlinbe ment, hol a Domkandidatenstiftben lakott. Onnan hazajövéen szántói, majd újhelyi káplán lett Fejes István mellett. Káplánsága alatt igen sok vallásos estét rendezett s megszerezte a theologiai magántanári képesítést is (1903. V. 2.).

1903-ban (V. 5.) a sárospataki református főgimnázium vallásos tanárává választották. Mint vallásos tanárnak ez intézetben 12 órája volt többnyire, de hozzáadták még az állami tanítóképző-intézetet is, hol 8 órán át tanított ref. vallásos tantervet a növendékeknek. Buzgó kötelességteljesítéssel végezte teendőit, így az ifjúsági istentiszteleteken s a konfirmációi

oktatáson kívül 1916 óta az I. Rákóczi György-egyesület vezetését is, sőt theologiai tanárrá választása után (1918.) is ellátta egy ideig a képzőben a vallásstanári teendőket. Kivette a részét a főiskola adminisztratív teendőiben is, mint osztályfőnök (1905—8), gimn. széki jegyző (1904—5) s mint a köziskolai szék jegyzője (1907—8). 1918 szeptembere óta, mint theologiai tanár, az ó-szövetségi tudományok s héber nyelv buzgó tanításával vívta ki előljárói elismerését és tanítványai szeretetét, de előadott lelkigondozást, symbolikát, belmissziót, liturgikát, katechetikát is helyettesként. A dékáni tisztet is viselte (1922—5) s az Akad. Olvasó-Egylet tanárelnöke volt 1918 óta. A Sárospataki Ref. Lapoknak 1905—1919-ig volt főmunkatársa.

Harsányi azonban mindnyájunk lelkében s a tudományban, mint a főiskola főkönyvtárosa él. 1905-ben lett a Horváth Cyrill távozása után h.-főkönyvtárnokként a nagy könyvtár kezelője s 10 évi buzgó munkásság után főkönyvtárosa. (1915 június 10.) Nagy buzgósággal látta el e tisztet, gyarapítván minden módon annak értékét. Örömmel tesz jelentést a Székárossi-könyvtár ideajándékozásáról (1911. II.), az Zempléni Árpád-könyvtáráról (1922—3), a Dókus-levéltárról (1923), a Vay ajándékaról (1912—3) s a Pósa-könyvtár megszerzéséről (1924—5). Hogy a könyvtár kezelésében minél nagyobb szakszerűségre tegyen szert, 1909 nyarán könyvtártani tanfolyamon vett részt s buzgón tanulmányozta a pesti nagy könyvtárak s levéltárak szervezetét. A főiskola is sok becses kézirattal rendelkezett, amelynek rendezését 1910 jul. 5-én megkezdette, s főleg az aratási vakációkban folytatta. 1911-ig 402, 1912-ig 736, 1913-ig 1378, 1913 aug. 26-ig 1662 számú okmányt dolgozott fel. Volt olyan kötet is, (Hal. versek), amelyből 314 címet kellett kiírnia. Beszámolt azon kéziratokról is, amelyeknek egykori meglétét meg lehetett állapítani, de maguk a kéziratok hiányoztak. Legnagyobb becsű kéziratnak a lengyel bibliát tartotta. 1912 jul. 1-től 1913 jul. 1-ig 642 kötetet dolgozott fel, alapcím-tárt, időrendes és betűsoros cédula katalógust

csinálván róluk. Azóta is folytatta a rendezés nagy munkáját, kiérdemelve előljárói s az orsz. főfelügyelőség teljes megelégedését. A duplumtárat 1925 júl. 1-től rendezte. Az orosz betöréskor a könyvtár kincseit elrejtette, de 1915-ben (III. 5.) újra elővette. 1916—7 óta népdalkatalogust csinált, jórészen ő, kis részben mások segítségével, mely 30.000 cédulájával ma is páratlanul áll az országban. Képzeltetjük, milyen fájó szívvel vett búcsút a levéltár- és kéziratártnak 1919 júl. 10-én Turcsányi Tihamér által elvitt anyagától, s mily örömmel hozta azt vissza a kommun bukása után!

Harsányi másik szempontból, mint tudós áll a közvélemény előtt. Alapos, nagy tudású ember, aki lelkiismeretes vizsgálódások, sokszor fáradságos utánjárás után állt felfedezésével a világ elé. S a tudós világ elismerte felfedezésének értékeit, állításainak igazságát.

Irodalmi működése többirányú volt.

Mint theologiai író, magántanári értekezést „Az apostolok cselekedeteiről írott könyv” címmel írt (1904).¹ E műve vitába keverte őt Soós Lajos sal, akinek két ízben válaszolt is. Az első választ külön is kiadta (*Válasz Soós Lajos úrnak* 1905.) Tanári székét „Az élő, önálló, személyes meggyőződésen alapuló hitre való nevelésről” szóló értekezéssel foglalta el, mely külön is megjelent (1905).² A sárospataki ref. nőegylet közgyűlésén „A nőkérdés egyháztársadalmi szempontból” címen értekezett. Ez értekezés is megjelent (1905). Ószövetségi tanulmányainak gyümölcse a *Malakiás próféta könyve*, (1918).³ Erős kálvinista érzéséről tesz bizonyosságot *A reformáció hatása a magyar közművelődésre* c. Bethlen könyvtári könyve, (1923), mely irodalmi jellegű, de ref. theologus szemén keresztül nézi a kérdést (Hadd lássák, mondta, hogy theologiai tanár írta). A magyar bibliafordítások történetét beható alapossággal ismerteti „A ma-

¹ Eredeti címe: Új-szöv. irod.-tör. tan. a Csel. könyvéről.

² Az Értesítőben is.

³ A Sárospataki Ref. Lapokban is.

gyar biblia“ c. Bethlen-könyvtári könyvében (1927). Egyháztörténeti szempontból érdekes adatokat ismertet *Eddig ismeretlen adatok Károlyi Gáspár-ról* (1927)⁴ című művében. Szerkesztette a tiszán-inneni egyházkerület Névkönyvét (1907—1910). Megírta *Miskolczi Csulyak István élete és munkái* címen (1926) a híres alsózempléni esperes működése történetét.

Mint tudós és irodalomkutató, több nagy-jelentőségű művével emelkedik ki. „*A sárospataki lengyel biblia s ujonnan felfedezett harmadik töredéke*“ címen (Bp. 1909.⁵) a pataki könyvtár leg-értékesebb kincsét, a lengyelek legrégebb nyelv-emlékét ismerteti. *Kiszei Péter élete és munkái* címen ismerteti e XVII. századi író működését (1910.) Hasonlóképp becses értekezése az, mely, *A sárospataki ref. főiskola metszetgyűjteménye* címen, a Kazinczy-féle metszetgyűjteményt ismerteti (1911).⁶ A M. Tud. Akadémia kiadásában, mint a Régi M. Könyvtár 30. füzete, jelent meg *Bessenyei György Az embernek próbája* c. műve (1772-i s 1803-i szöveggel) bevezetés kíséretében (1912). *A pataki névtelen neve* címen Balassit állítja az Euryalus és Lukrécia szerzőjének (1916)⁷, míg a *Rákóczi-könyvtár és katalógusa* c. művében (1917)⁸ nagyon becses bibliographiai dolgozatot nyújt a híres könyvtárról. *Gyöngyösi István és László sárospataki diáksága* címen a Gyöngyösi-kutatást viszi jelentékeny lépéssel előre (1921). *Csokonai Sárospatakon* c. kis füzetében a nagy költő sárospataki diákságáról rajzol képet (1922). *Adalékok Sárospatak múltjához* (1925) és *Sárospataki Kalauz* c. műveiben (1927) működése helyét ismerteti. A jogakadémia érdekében emeli fel szavát a SOL. a ref. zsinat tagjaihoz (1921) c. füzetében. Tanárának s elődjének szép emléket állított egy emlékbeszédben

⁴ A Sp. Ref. Lapokban is. Dr. Gulyással együtt.

⁵ M. Könyvszemle 1909.

⁶ Múz. és könyvt. ért. 1908—1911.

⁷ Sp. R. L. 1916.

⁸ 1913—1916 M. Könyvszemle.

(*Szinyei Gerzson él. és munkái 1925.*) Ismertette a könyvtár ösnyomtatványait (1922.)

De Harsányi mégis, mint a kuruc balladák eredetiségének védője, Csokonai műveinek egyik nagyszorgalmú felkutatója s Kazinczy levelezése XXII. kötetének megszerkesztője él az irodalmi köztudatban. Gulyás Józseffel és Simonfi Jánossal együtt *A kuruc balladák hitelessége* címen (1914)⁹ védelmébe veszi a kétes balladákat; a vitát folytatván később az *Ethnographia* hasábjain.¹⁰ Gulyás Józseffel együtt *Csokonai V. M. összes művei* címen (1922) a *Genius* kiadásában a nagy költő munkáit 3 kötetes kiadásban bocsájtja közre, 177 teljesen ismeretlen darabbal gazdagítva az irodalmat. Legutóbb pedig Kazinczy levelezésének XXII. kötetét bocsájtotta közre, 166 új levelet kutatván fel s adván közre benne.

Apróbb cikkeinek, kisebb nagyobb dolgozatainak a jegyzékét is összeállítottuk. Ime ezek:

A) *Egyházirodalmiak*: A Bibliai lexiconban (1907/8.) Kocsi Csergő Bálint és István s a gályarabok levelei (Sp. Ref. Lapok (1910., 49, 1911.) A magyar biblia tört. (Nyelvőr 1912. 4.) I. Rákóczi György spataki bibliája. (Múzeumi és könyvt. ért. 1912. 4.) Csepregi graduál. (I. t. 1912. 3.) Felsőmagyarországi cikkek (Prot. Szemle 1913. 8.) A borsod-gömör-kishonti cikkek (Prot. Szemle 1913. 9.) Luther könyvei a sp. főiskolában. (Múz. és k. ért. 1914. 2.) Debr. Ember Pál ism. kéziratái. (Prot. Sz. 1915. II.) Kocsi Csergő Bálint ism. lev. és munkája. (Ref. Lapok 1916 I.) A legációról. (Ifj. K. 1915. XII.) A ref. hat. a magy. közművelődésre. (A mi örökségünk 1918.) Hongaarsche Heraut (1923.) Bornemissa életéből (Theol. Sz. 1925.) A gályarabok kiszabadulásának emlékünnepe (1926. Sp. R. L. es külön is.) A gályarabok protektora. (Kálv. Szemle 1926. 32.) A gályarabokat ill. felvilágosításokat írt a hágai követségre. Válasz Zoványinak. (Theol. Sz. 1926. 36.) Jude Leo s Melanchton levelei. (Egyh. t. adattár 1927. I.) Kálvin egyénisége. (1909. nov. 7. felolv.)

B) *Irodalmi s művelődéstört. dolgozatai*: Kazinczyval foglalkozott többször: Kur. ellen írt gúnyirat szerzője. (I. K. 1917 IX—X.) Pótlás Kaz. eredeti művei kimutatásához. (Akad. Ért. 1913—14.) K. és a Kartigam (I. K. 1914. 2.) Eddig ismeretlen ford. (I. t. 1913. 5.) Lev. (I. K. 1923. 3—4, 1925. 1916. 2—3.) *Bessenyeivel* ezekben: B. viszonya

⁹ Sárospataki R. L. 1913—4

¹⁰ 1914—7: (Süv. h. domb. Gályarab. ének. Mindenki.

a sp. főiskolához. (Sp. Ref. L. 1911. 8—10.) B. lev. (I. K. 1916. 1.) Debr. síralma. (I. K. 1923. I—II.) B. áttérése. (I. K. (1927, 243.) *Tompáival* ezekben: Adatok T. M. életéhez. (I. K. 1913. 2. 1914. 3—4.) Tompa reliquiák a sp. könyvr. (Akad. ért. 1916. febr.) Apróságok T. M. életéből. (I. K. 29, 31.) Elfelejtett T. versek. (I. K. 32) *Csokonaival* ezekben: Cs. kulacsa (Bp. Hirlap 1924. XII. 31.) Egy Cs. vers dalamának szerzője. (I. K. 1927. I—II.) Csok. A reményhez c. dalának keletkezése. (I. K. 1927. I—II.) Ad. Csok. költészetéhez a sp. könyvtárból. (I. K. 1917. I.) Gulyással együtt. *Barczafalvival* ezekben: B. Sz. D. élete. (M. nyelv. 1911. 8.) B. Sz. D. elf. szavai. (Sp. Ref. L. 1911.) B. Sz. D. ifjúkori versei. (Ref. L. 1914. 39.) Az időmértékes verseléssel ezekben (Ph. K. 1910. IX., 1912. 5., 1917. 8.) A Régi M. Könyvtárhoz sok adalékot szolgáltatott (M. Könyvszemle 1911. I—IV., 1912. I—II., IV, 1913. 3—4., 1914. 2.) Bodhoz is adott adalékokat (Theol. Szemle 1925. 538.) Válasz (1906. 3—6.) M. Athenás todalékja Keresztetől. (I. K. 1928. I—V.) Egyéb cikkei: Ad. Nyéki Vörös M. bibliographiájához. (M. Könyvsz. 1927. 1—2.) Aláírási ív Petőfi első verses kötetére. (I. K. 1917. 5—6.) Az Evisceratio szerzője. (M. Könyvsz. XXIX.) Appolonius hist. bibliographiájához (I. t. 1916. 5—6.) Felvinczi Igen szép hist. (I. t. 1916. IX—X.) Régi m. szinlapok (I. t. 1913.) Piliarik Jeremiás él. és munk. (Sp. R. L. 1914. 13.) Debr. Kalocsa János (I. t. 1908. 4.) Ket költ. az 1764 i diatáról. (I. K. 1914. 4.)

Régi verseket közölt ezekben: Volt-e ének Szt. István jobb kezéről. (1484.) (M. Könyvszemle 1912. 4.) Dietai m. versek (I. K. 32) Cantus ad animi recreationem (I. K. 1915. 1.) Régi magyar versek a sp. könyvtárból (I. K. 1917. 3. Gulyással.) XVII—XVIII. sz. verses találós mesék (I. K. 1918. III.) Jegyz. Petrovay énekeskönyvéhez (I. K. 1918. II.) Szemere Bertalan diákkori versei (I. K. 29—31.) A „Halni mégyek“ igazi szerzője (I. K. 1925. 249.) Ism. költ. Zrinyiről (I. K. 1927. 1—2.) A Ráday-graduál (I. K. 1926. 3.) Egy Rádaynak tul. ének szerzője (I. K. 1926. 3.) XVII sz. virágének (I. K. 1923.) Mire bánkódot (I. K. 1924.) A Bal. függelék két énekének szerzője (I. K. 1925. 248., 1924.)

Levelek: Arany lev. Emödyhez (I. K. 1923. 1—2.) Báróczi lev. (I. K. 1923. 1—2.) Ism. lev. (I. K. 1911. 3.) stb. — Három ism. sp. vígj. (I. K. 1914. 3.) A pesti színjátszó társ. sirverse. (I. t. 1913. 304.) A Debr. gramm. szerzői (I. K. 1925.) Adatok Szenczi gramm. keletkezéséhez. (M. nyelv. 1926. szept.) A Manch. Hermaeon szerz. (M. Könyvsz. 1916. 1—2.) Magyar nyelvemlekek nyomai (I. t. 1912. 9.) Három ism. passionalis (Muz. és könyvt. ért. 1912. 1.) Szokolyai István (I. K. 1910. IV.) XVII. sz. sp. verseskönyv (I. K. 1918. I.) Úr Gombos kertjében (M. Nyelv. 1910. 4.) Magyar nevek a XVI sz. végéről (M. nyelv. 1914. 6.) Erasmus és Komjáti (EPhK. 1925. 154.) Gulyással együtt: Petróczi Kata Sz. versei (I. K. 1915. 2—4.), Arg. legr.

kézirata (Ethn. 1914. 5–6.) A kuruc dalok forrásairól. (Ethn. 1914. 3.—1917. 4–6.)

Néprajzi cikkei is bőséggel vannak: Hodossyval együtt írta Két XVIII. sz. dalgyűjt. kéziratát (1913. 5—1914. 12.) Két koldusének forrása (Ethn. 1915. 2—3.) Ad. a magyar népszokások tört. (Ethn. 1915. 2–3.) A Cserebogár-nóta tört. (Ethn. 1927. IV.). A szűrről (IK. 1913.). A sárosp. néphagyománykutató szövetség lelke volt s mint ilyen, egy kötetet rendezett Gulyás Józseffel együtt) kiadásra, de a kézirat a nehéz időkben elveszett. Elveszett 3 más kötet kézirat is, melyet szintén Gulyással rendezett kiadás alá (Dávidné Solt, Pálócsay Horváth Gy munkái, Tariménes út. (1916). Leford. Gunkel Izr. ir. tört. és Salamon ódáit.

A főiskolát nagyon szerette, s róla sok cikket írt úgy a Sp. Hírlapban, mint a Ref. Lapokban (melyeknek főmunkatársa volt), valamint a Hong. Herautban A fontosabbak: Diáknóták (Sp. Hírl. 1916. 11—23.) Sp. vártemplom (Bethlen-naptár 1925.) Sp. főisk. könyvtára (Erő, 1925.) Sp. nyomda leltárai (M. Könyvszemle 1925. I—II.) Sp. reformációja (1918. ünnepi jegyzőkönyv) Emléklapok (Pankával 1923.) Orsz. ünnep (Bethlen-naptár 1924) stb.

Bírálati alaposak és mélyrehatók. Csűrös Nyomdatörténetéről, Vértesi művéről, Versényi Bokkrétájáról elsőrendű bírálatokat írt. (Muz. és könyv. ért. 1911. 4., 1913. 4.) Ethn. 1915. 2—3.) Egyéb bírálati: Múz. és könyvt. ért. 1912. 2—3. 1915. 1. 3—4. It. 1916. 1—2. 1912 IK 29—31. Prot. Szemle 1924. 4—6, 1927. 3, 6 Sp. Ref. Lapok stb. stb. számában.

Felolvasásai események voltak úgy Patakon, mint Pesten, Debrecenben. Mellőzöm itt azokat, amelyek megjelentek s csak azokat sorolom fel, amelyek külön nem jelentek meg: okt. 31-i beszéd (1908., 1921.) Sztáraitól (1926. okt. 30.) Népműv. tanfolyamon Sp. tört. eml. (1926). Reverzálisokról (1923), Samarjai az ördöngűzésről (1921.) A Látomás-irod. történetéhez (1923 Népr. társ.)

A Gyöngyösi irodalomhoz való adalékát Badics F. bemutatta az Akadémiában (1921. II. 21.) Kazinczy lev. bevezetését H. önmaga olvasta fel (1928. I.)

Irodalmi sikerei nagy kitüntetések hoztak neki itthon és máshol. 1907—8. isk. évben iskolaszéki tag lett Patakon s az újhelyi Kazinczy-Kör vál. tagja lett. Vál. tagja az Irod. Társaságnak (1911 XII. 10.) a Néprajzinak (1915. III. 24), választott tagja a Tisza-Társaságnak (1924. IV. 27. 1924—5 óta a Prot. Irod. Társ. választmányi, 1928-ban ugyane társaság irod. szakosztályának tagja. 1925 jun 15.-e óta az Akadémia irodalomtört. bizottságának segédtagja. A sárosp. egyház presbitere, s a Sp. Takarékos felügyelő-bizottsági tagja. Többször volt a helyi kaszinó választmányi tagja. Érettségi kormányképviselő volt Békésen (1922 s 1926), Karcagon (1923), Kunszentmiklóson (1925). Tevékenykedett, mint a Sp. Irod.

Kör kezelőbizottságának tagja is. Mint a SOL buzgó tagja, a vármegyei vezetőség előtt fejtegette a jogakadémia fenntartásának szükségét. (1925). Dolgozott a Miskolcon megjelenő Magyar Jövőbe is. (Hol vannak Szemere B. kéziratái?) Utolsó munkája az apósa Emlékjeleinek s a Sp. Kalauz új kiadásának sajtó alá rendezése volt.

Mind e sok munkát még erős szervezettel is csak úgy bírta el, hogy otthon szerető családi kör vette körül, amelynek ő tisztelt és becsült feje volt. Házasságra 1907 I. 12-én lépett. Feleségül vette Radácsy György theol. tanár leányát, Ilonát.

Nagy tervei voltak. Hozzákezdett az énekeskönyv történetének kidolgozásához és sok cikke vár közlésre a különböző folyóiratokban (M. nyelv: Nyelvtani, szótári irod. I. K.: A hazafias költ. tört., Szeretőhöz menetel stb., M. Könyvszemle: A könyvt. jelzéssel ellátott könyvek stb. stb.) Egyszerre 5—6 themával foglalkozott, s a szórakozást csak a munkák váltogatásában találta. Elve: mindennap lefaragni valamit a dologból. A latin közmondás szerint: Labor omnia vincit. De a settenkedő halálon nem tudott győzelmet venni a munkaszeretet. Az akadémia tagság (s egyéb megtisztetések) küszöbén szive megszűnt dobogni. Meghalt ez a jó ember 1928 május 10-én s 12-én temettetett el nagy részvét mellett. S mi szomorúan mondhatjuk róla Tompával:

Míg futottunk s fennre törtünk,
Mimagunknak nem szereztünk
Csak halotti koszorút.

Gulyás József.

IV. Koporsójánál.

Gyászbeszéd a Harsányi István ravatalánál.

János ev. 5:17.

Ha csak a jó barát szavának kellene hangzani e gyászos koporsónál, immár néhai Harsányi István ravatala mellett; ha szemeimmel csak titeket néznék, megdöbbszent kartársak s titeket —

mindennapi munkátokban, gyermekjátékaitokban, ifjú életetekben egyszerre megálló, tanárttemető, kis és nagy diákok; ha szívem csak rátok tekintene, ismét koporsó mellé gyülekezett család, sziveden sujtott feleség, árvákká lett, kedves gyermekek; ha csak Reád pillantanék, te drága, ősi ház, öreg kollégium, mi féltett büszkeségünk, drága szemünkfénye, látva, hogy hullnak ki ékeségeid, törnek össze erősségeid, tartó oszlopaid s hogy borul be feletted az ég, -- e hirtelen csapás, e lesujtó veszteség hatása alatt, fájdalomban és fájdalomban — mi magunkra nézve, talán csak ennyit mondanék:

„Amennyi könny van a szemekben
Hulljon ki lassan, permetegben.“

Hadd menjen el tőlünk hulló könnyeink közt a hirtelen távozó, a jó barát, jó kartárs, a szolgálatának élő, diákjait szerető tanár, a hű férj és drága édesatyja, a jó rokon és az élet minden kötelességét egész emberként betölteni törekvő férfiú.

De a fájdalom sötét éjszakájában sem vagyunk vigasztalás nélkül, magunkra hagyva. Túl minden gyászon, könnyen, emberi gondolon és emberi szem látásán, az igében felénk hangzik Isten vigasztalása és szól nekünk Jézus: „Az én Atyám szüntelenül munkálkodik, én is munkálkodom.“ Van Istennek egy örök, láthatatlan, romolhatatlan, szent világa. Van nekünk Urunk, parancsolónk, királyunk, oltalmazónk, bajok közt megóvó, fájdalomok közt vigasztalásával megenyhítő édes Atyánk. Ahol mi testi szemeinkkel megállást, véget, vigasztalanságot, sötétséget, borzalmas halált látunk, ott is az ő elrejtett, bölcs, szent akarata érvényesül s szól nekünk Jézus: „Az én Atyám szüntelenül munkálkodik és én is munkálkodom.“

Kérlek titeket, Gyászoló Testvéreim, hadd emeljem fel szemeteket és szíveteket e gyászórában Isten örök munkája meglátására.

Az ő szent akarata az, hogy minden ember megtérjen és éljen. A mi Istenünk az ő örök sze-

retete megdicsőülésére hozta létre a világot. Itt mindennek célja, kitűzött útja, rendeltetése van. Fák, füvek és minden virágok neki szolgálnak. Az egek Róla beszélnek. A napok egymásnak tudományt mutatnak az ő bölcsességéről. Az ő szeretete testté lett a mi Urunk Jézus Krisztusban. S amikor ő felemeltetett az Atya Istennek jobbjára, itt hagyta szent lelkét közöttünk az evangéliumban. Isten szüntelenül munkálkodik és az evangélium történelemformáló hatalommá lett, amely magához szelidítette a népeket. Közel ezer éve eljutott az evangélium az Ázsiából kiszakadt magyarokhoz is és letelepítette őket Krisztus királysága trónusához. Majd újra fellobogott annak ereje tiszta fénnel és sugárzó világossággal mintegy négyszáz évvel ezelőtt és tetszett a szüntelenül munkáló Atyának, hogy az ő megújított evangéliumának tűzhelyet, oltárt, várat építsen ezen a helyen is, az évszázados főiskolában.

Nemzedékek jöttek és mentek; századok multak. Jézusnak szava állandóan teljesült: „Az én Atyám szüntelenül munkálkodik.“ Az ő szent akaratának munkásai voltak itt a fejedelmi alapítók, az áldott lelkű jóltevők, a halhatatlan tanárok és az Istent szívökbe fogadó diákok.

Isten hűségesek szolgáinak rendjébe állt be a számára kitűzött órában e gyászos koporsó lakója is. A főiskola történetének alig van olyan személyisége, akinek életében Isten úgy megáldotta volna a szorgalmas munkát, mint a Harsányi Istvánéban.

Kis gyermekként kerül, kezdetleges gyámoltalanságban a főiskola ölére, mint annyi sok száz. S ahogy éveivel nő, céljai, tervei még homályban szenderegnek, de ösztönös erővel él, lobog lelkében az, amit szent igénk mond: „Az én Atyám szüntelenül munkálkodik, én is munkálkodom.“ A törekvő ifjú hamar a legelsőek közt a szorgalom példányképe lesz. Korán visszakerül a főiskola szolgálatába s mindazokon a helyeken, ahová állítatik, a pihenést nem ismerő, fáradhatatlanul tevékeny ember a munka hőségévé válik. Nincs kicsiny munka, amit el ne végezne; nincs olyan nagy

feladat, amelynek megoldására Isten nevében el ne indulna. Feladatokat kap, megbízatásokat teljesít, kutatásokat végez. Vállai erősek a teherhordásra, életereje elpusztíthatatlannak látszik. S ami a szakadatlan munkának fő mozgató ereje, az a csodálatos, gyermeki hűség, a szavaiból és a szeméből sugárzó lángoló szeretet a mindent adó és mindent jelentő Alma Materhez, amelynek élnie, virágoznia kell örökkön örökké.

A munka hőse a hűség és szeretet hőse lesz. A betűk kötetekké nőnek keze alatt. Az elfakult írásokat kibetűzte; a beporosodott könyveket előszedte. Itt minden betű, minden könyv, minden kő, minden szöglet, minden maradvány, minden emlék fényesebb lett az ő keze simogatásától, az ő meleg lelke csókjától. Öreg kollégium, ősi háznak hű szerelmese távozik tőled! Tekintetek le utána hallgatag könyvek, néma kéziratok, félbemaradt katalógusok! Búcsúzzatok tőle, százados folyosók, iskolakert bokrai, fái! Nem jár többé köztetek a ti szent hűségű fiatalok!

Harsányi István nemcsak a munkájával, értelmével, tudásával volt pataki tanár, hanem az egész szívével. Amikor 1914 őszén, az orosz betörés elől a diákság tanáraival élén szinte a menekülés pillanatában volt, a nagykönyvtár elszállítására nem lehetett gondolni. Akkor mondotta: Ha azt kívánja tőlem a Köziskolai Szék, hogy a főkönyvtár ajtaja előtt állva várjam az ellenség bejvetelét, maradok; kész vagyok életemet odaadni a sárospataki főiskola könyvtáráért. S mi tudtuk, hogy egy férfi beszél a Harsányi István szavában.

A hűség a munkában, a lankadallan munkaszeretetet vezette irodalmi kiüntetéseihez, amelyekkel a legnagyobb hirnevet szerezte magának s annyira szeretett főiskolájának. Kutatásai és nagy kiadványai jutalmául, amelyekben a főiskola nemes tisztességének öregbítése is folyton sarkalta, a legnagyobb kiüntetés a napokban várakozott volna rá: a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagsága. Isten magasabb feladatok megoldására

szólította el az ő angyalai, a szentek és idvezültek társaságába.

Istené volt — élete akaratában — a megdicsőült a földön is. Az a mindennapi munka, amelyet végzett — amint áldás volt az önmaga számára. áldás lett, mert hatalmas, munkára serkentő példává vált hozzátartozói, környezete, tanítványai seregére is. Az ő példája ragályozta a munkát, sugározta a dologszeretetet.

De a hivatás szolgálatában megdicsőült tudott édes mindene lenni övéinek és tudott minden téren, ahol megfordult, áldásosan hatni.

Leke felért Isten gondolataiig, belenőtt az ő akarata cselekvésébe. Most, amikor távozik tőlünk, csak a szemünk gyönge, az értelmünk homályos annak a meglátására, hogy a mi Atyánk, aki szüntelenül munkálkodik, hogyan fogja használni az ő erőit az örökkévalóság világában. Ha magadhoz szólítottad Atyánk, hadd lásson Téged színről-szinre s szolgáljon szentségben és tökéletességben. S munkálkodjál, mi Istenünk, hogy gyermekei nőjjenek a Te félelmedben, a mennybe költözött édes atya drága emlékének megőrzésében és követésében. A hitves szívét vígasztald meg, aki letörölsz egykor minden könnyet a szemekről s az itthagott család, jó barátok, kártársak és tanítványok seregére, a gyászba öltözött Alma Materre, tedd áldássá a tőlünk távozó magadhoz ölelt életet a Te neved dicsőségére, mi szüntelenül munkálkodó Atyánk! Ámen.

Marton János.

Imádság Harsányi István koporsójánál.

Nagy fájdalomban, összetört szívvel keressük szent orcádat óh mindenható Isten!

Nagy a Te hatalmad! Szólsz, és világok állnak elő a semmiségből. Szólsz, és élet támad — élet tűnik. Hívó szavadra Hozzád fordul az emberi lélek, elfogadja szent megbízásaidat és híven engedelmeskedik Néked.

Alázattal borulunk le végtelen hatalmad előtt e koporsónál, mely váratlan gyászba borított minket. Elküldötted őt szent megbizatással és láttuk tündökölni életében a Te dicsőséged fényét. Elméje, munkája és büszgő szeretete bizonyosága volt annak, hogy a Te atyai jókedved és Szentlelked indításának engedelmeskedett, mert megismerte jóvoltodat, fenséges céljaidat, elfogadta kegyelmedet, mely munkatársul fogadja a gyarló embert szent országod építésében. Néked legyen dicsőség, óh örökkévaló Isten, megboldogult vándortársunk életének minden áldásaiért, amelyek által szolgálta, építette és szerette anyaszentegyházunkat, hazánkat és mindazok boldogságát, akiknek gondját reá bíztad, akiknek életét összekötötted az ő életével.

A mi gyarló szemünk előtt úgy tűnt fel, mintha nagy szolgálatának útja még nagyobb magaslatokra vezetett volna itt e földön, de a Te bölcsességed, óh mennyei Atyánk, váratlanul szólította el őt az élők sorából. Elvégezte, amit e földön bíztál reá. Magadhoz emelted, hogy ott szolgáljon most szent színed előtt az örökkévalóságban. Legyen meg a Te szent akaratod!

Hozzád fordulunk hát hittel és gyermeki bizodalommal, hogy könyörülj rajtunk, akik bár tudjuk, hogy minden végzéseite jók és igazak, de lelkünket fájdalom tölti be, amikor látnunk kell, hogy az erős férfi kidőlt a mi gyenge sorainkból, hogy lelkesítő szava elnémult, hogy gyengéd szíve megszűnt dobogni és munkás keze aláhanyatlott. Óh, lásd meg kegyelmes Isten, szomorú gyászát azoknak, akik váratlanul lettek árvákká az ő halálával, akik elvesztették benne a családi otthon oszlopát, elvesztették a tanítót, vezetőt, szerető barátot. És vigasztalj meg minden gyászolót e koporsónál. Vigasztald azzal az áldott reménységgel, melyet Üdvözítőnk szerzett számunkra dicső feltámadásával, amely reménység boldog viszontlátást hirdet számunkra a Te országodban.

Óh, áldd meg emlékéit a mi szíveinkben és engeddd, hogy áldott életének gazdagsága, amely a Te dicsőséged visszatükröződése volt, buzdítson

mindnyájunkat a Te hűséges szolgálatodra, hogy híveknek találhatván a kevesen, nagyobb szolgálatra hívattassunk el és vele együtt dicsérhessünk Téged az üdvözültek honában. Hallgass meg, vigasztalj meg és áldj meg minket szent Fiadnak, a Jézus Krisztusnak nevében kérünk, ámen.

Forgács Gyula.

Búcsúbeszéd Harsányi István tanár sírja felett.

(1928 május 12.)

Szomorú halotti gyülekezet!

Alig négy hónapja, hogy főiskolánk kiérdemesült veterán tanárának: Radácsy Györgynek kihűlt hamvait az anyaföldnek átadtuk, s ime megdöbbenő hirtelenséggel követi őt veje, a férfikora delén, alkotó ereje teljességében levő Harsányi István; az ó-szövetségi próféták bájos szavú fordítóját — hogy a testi rokonság mellett a lelki rokonság is meglegyen az elköltözöttek közt — az ó-szövetségi könyvek tudós magyarázója. Tegnap még tele volt nagyratörő irodalmi tervekkel, maga elé tűzött újabb meg újabb feladatok megoldásának elgondolásával; tegnap még — mint ahogy naponta szoktuk — együtt beszélgettünk a közeli napok teendőiről, a főiskola küszöbön álló eseményeiről, az irodalmi élet fontosabb jelenségeiről. — s ma már azért gyűltünk össze e nyitott sír körül, hogy örökre elbúcsúzzunk Harsányi I. porrészeitől s aztán csak szívünkben ápoljuk emlékezetét!

Bármennyire fáj szívünknek az ő váratlan, hirtelen eltávozása, meg kell benne nyugodnunk; az Ur útai nem a mi útaink! De ha külsőleg megnyugszunk is, szívünknek nem parancsolhatunk, hogy az elvesztett jó kartársat és barátot ne sirassa; nem parancsolhatunk, hogy azt az árvaságot, amelybe elköltözésével az ó szövetségi tudományok tanszéke jutott, ne érezzük; nem parancsolhatunk, hogy a Könyvtár dolgozó szobájában a mindenki iránt határtalanul jóindulatú, határta-

lanul előzékeny főkönyvtárnok mosolygó arcát ne keresse, aki mindenki számára tudott tanáccsal, útbaigazítással szolgálni, aki korát meghazudtoló fürgeséggel és szolgálatkészséggel vezette a Könyvtár kincsei után érdeklődő idegeneket szépen elrendezett, gazdag gyűjteményében és magyarázta nekik a ritka és értékes nyomtatványokat és kéziratokat; nem parancsolhatunk, hogy a pataki főiskola, Patak városa multja lelkes buvárának és védelmezőjének, a főiskola eszményei és hagyományai rajongó őrizőjének eltávoztalval hátramaradt tátongó ürességet látva, önkéntelenül ne kérdezze: ki fog az ő lelkesedésével, munkaszeretetével, az évek hosszú sora alatt megszerzett rendkívüli hozzáértésével — amellyel mindenben méltó utódja lett az általa oly nagybecsült két könyvtárnok elődjének: Szombathi Jánosnak és Szinyei Gerzsonnak — az ő nyomdokaiba lépni?

Mindenütt csak ürességet látunk, mindenütt csak kérdések lépnek elénk — s mindezekre csak szívünk zokogó, jajongó szava szolgál feleletül!

Mélyen tisztelt Halotti Gyülekezet! Harsányi István, bár csak egyszerű, szerény tudós és tanár volt, gazdag örökséget hagyott maga után — s ez az örökség szolgál nekünk az eltávozásáért vigasztalásul. Itt hagyta a Krisztus evangéliumába vetett rendíthetetlen hitét, az igazak feltámadásának kiolthatatlan reménységét; itt hagyta erkölcsileg tiszta, szeplőtelen életét, mint aki a nevelés terén a saját példájával akart első sorban nevelni; itt hagyta számunkra örökségül és követendő mintaképpül az ő végtelen szorgalmát, munkásságát, a reábizott vagy önként vállalt szolgálatok terén való páratlan kötelességteljesítést; itt hagyta a pataki főiskola iránt soha egy percig meg nem tántorodó hűségét, odaadását, úgyhogy szinte mintául szolgálhatott volna egy szobrásznak, ha az a hűséget akarta volna kiabrázolni; itt hagyta Patak városa iránti rajongó szerelmét amelyet a Muzsák sehöl utól nem ért kedves lakóhelyének tekintett; itt hagyta sok-sok értékes irodalmi mun-

káját, dolgozatát; végül itt hagyta emlékül őszinte és igaz baráti és kartársi szíve melegét...

S mindennek a gazdag lelki kincseknek, mely szívét lelkét eltöltötte, gyümölcse volt iránta mindenki szeretete, tisztelete, becsülése, amelyet — hiszem — még erős meggyőződésével szerzett ellenfelei sem tagadhattak meg tőle. Fáradhatatlan és nagyértékű irodalmi munkássága is megteremtette gyümölcseit: a legelőkelőbb fővárosi és vidéki irodalmi és tudományos testületek egymásután iktatták őt tagjaik sorába, igazgatóválasztmányuk körébe, s most, pár nap múlva következelt volna a legékesebb koszorú, mely homlokát díszítette, a M. Tud. Akadémia elismerése, levelező taggá való választása. Theol. akadémiai tanártársai pedig pár hét múlva akarták őt a jövő iskolai évre akadémiai és közigazgatóvá választani.

Sokban voltál hív, többre bizlak ezután! Mi a magunk körében emlegettük ezt H. Istvánval szemben, s nem tudtuk, hogy az égi Atya is ezt gondolta s magasabb megbizatással elszólította őt innen a földi életből!

Korán elköltözött kartársunk, kedves barátunk! A hűségért mi is hűséggel akarunk neked fizetni; azokért a lelki kincsekért, amelyeket oly pazar és oly gyors kézzel szórtál közöttünk, mintha sejtetted volna, hogy sietned kell, mert az elhívó óra nem sokára ütni fog, fogadd hálánk csekély jeléül azt az ígéretünket, hogy szellemi örökségedet hiven fogjuk őrizni, főiskolánkat helyetted is fogjuk szeretni és eszményeit szolgálni, a hitet és erkölcsöt, a haza- és emberszeretet növendékeink közt ápolni! ígérjük, hogy az előljárói, kartársi és baráti kegyelet fog virrasztani emlékezeted felett!

Isten veled! Isten veled!

Dr. Rácz Lajos.

Király Zoltán szenior búcsúja az egyetemes ifjúság és a nagykönyvtár nevében.

Gyászoló Gyülekezet!

Valamennyien szeretjük hinni, hogy életünk olyan, mint egy hosszú vándorlás alatt végbemenő lassú égés, amelynek folyama alatt a látható világból a láthatatlanba, az Időből az Örökkévalóságba érkezünk. Azonban e hosszú utat, amely idáig vezet, — egyesek még sem futhatják meg. Azokról mondjuk ezt, akik nem érték el a földi élet végső határát, holott magasabb szempontból, isteni szemüvegen nézve, az a hely és idő, ahol megállottak, amelynél tovább nem juthattak és ahol mi akadályt látunk: — lehet, hogy nem egyéb, mint maga a cél.

Ilyen volt a mi elköltözött szeretett professzorunk élete. Úgy indult, hogy erős szervezetével akár hosszú évtizedekig is bírja az életút fáradalmait, de ugyanakkor — öntudatlanul — minden pillanatban kész volt arra, hogy céljához érjen. Sajnos, ez utóbbi következett be. Családjának, a főiskolának és társadalmunknak váratlanul szűnt meg látható tagja lenni. A legnagyobb fájdalommal érezzük ezt mi is: főiskolai ifjúság, mert egyrészt felejtethetlen s páratlanul nemes szívű tanítónkat, atyai tanácsadónkat, tudós professzorunkat veszítettük el benne, másrészt megcsonkítva és elhomályosítva látjuk az ifjúi ideált, amely hosszabb életkort remél. Úgy vagyunk tehermentve, hogy ilyenkor csak a veszteséget látjuk és elhanyagoljuk azt, ami még megmaradt. Elfelejtjük, hogy Isten azért veszi el tőlünk földi javainkat: vagyonunkat, hirnevünket vagy családtagjainkat, hogy újabb ajándékot, talán a szükséges több hitet, erőt, munka- és életkedvet adja a helyébe. Elfelejtjük, hogy éppen a halál az, amely állandóan int és figyelmeztet valamire, ezek által pedig gyomlálja belőlünk mindazt, ami véges, muló, és ternészeti vonás volt bennünk. — Ime a halálból fakadó örök élet: a mi legnagyobb vi-

gasztalásunk. Ennek két eredőjét árasztotta felénk Harsányi István, messzire kimagasló, messze világitó nemes életében. Egyik: a hite.

Gyászoló Gyülekezet! Az alatt a 400 esztendő alatt, amíg feltünedeztek a csillagok templomtornyaink tetején, egy szó vezetett bennünket, amely legyőzi a világot, amely a teológiában ugyanazt a szerepet játsza, mint a világi dolgokban: ez a hit. Ez vezette — minden körülmények között — a mi felejthetetlen tanárunk lépteit. A főiskola ifjúsága nevében nyitott sírjánál vallom meg: soha sem láttunk még embert, akinek szívében olyan intenzív, bizó hit lakott volna, mint az övében. Mindenekfölött hitte, hogy az igaztalan üldöztetésből és elnyomásból felemeltetés, minden halálból feltámadás fakad. De e feltámadásnak bére: a munka. Olyan — kora reggeltől késő estig tartó — munka, amelyet ő végzett. Senecával vallotta ő is, hogy az idő az, amellyel fősvénykedni kell.

A másik, számunkra oly sokat jelentő és példát adó jellemvonása: határtalan könyvszeretete volt, amellyel Alma Materének, benne a tanári karnak és az egyetemes ifjúságnak, egyházának, hazájának, Istenének dicsőségét szolgálta. — A főiskolai nagykönyvtárból jövök, amely főkönyvtárosát vesztette el benne. Ez a szó, ez a titulus azonban nem fejezi ki azt, amit mint ilyen, a fáradhatatlan kutató inkarnációjaként végzett. A könyvtárnak atyja, gondozója, leghűbb barátja volt.

Kedves Professzorunk! 70.000 könyvnek lelke sír utánad, melyek mindegyikével személyes viszonyban voltál, mint azok legalaposabb ismerője és rendezője. Szeretted őket kimondhatatlan, csodálatraméltó szeretettel, mint édes gyermekeidet. 10 év óta körükben töltötted időd nagy részét. napi 8—9 órát, s mintha minden könyvnek külön lelke volna, megérezték azok azt a melegséget, amellyel körülvetted, ápolgattad őket és gyümölcseikből viszonzni kezdték végtelen szeretetedet. Bennük és általuk éltél. Ezek tápláltak, éltettek és kielégítettek. Eléd tárták mások előtt

még teljesen ismeretlen titkaikat és kincseiket, napról-napra, óráról-óra hozták asztalodra azokat, hogy szellemileg, általad gazdagítsanak százakat, ezreket, s újabb elméletek és ismeretek fölépítéséhez szolgáltassanak, — mint megbízható kútfők — szilárd alapokat.

Nem hoztam ide mindegyiknek síró jajszávat, mert összességük felkiáltana Téged, aki csak látszólag, testileg hagyta el őket. Lelked ott lebeg fölöttük és valahányszor kar- és munkatársad, utódod, tanítványod vagy ismerősöd lép be a könyvtár nagytermének ünnepi csendjébe, a Te neved suttozja az ajka, mert minden darabja Rólad beszél ottan, ennek szózata visszhangzik szívünkben.

A Gondviselés úgy intézte, hogy el sem búcsúzhattál tőlünk. De aki a közelmúltban családját ért súlyos megpróbáltatásokat is azzal a gondolattal viselte el, hogy a halál csak ajtó, az örökévalóság kapuja, az élet pedig a hozzá vezető út, annak — az Evangelium minden körülmények között vigasztaló világában élve — nem is volt szüksége arra, hogy búcsút vegyen.

Igy mi is a Te már csak volt tanítványaid, akiknek szívét katedrálról és azon kívül elhangzott intéseid, tanításaid igazsága, őszintesége, közvetlensége és végtelen szeretete hódította meg, akik sokszor hálátlanul visszaéltünk határtalan bizalmaddal, összetört szívvel és sajgó kebellet úgy éreztük, hogy ma, amikor egész lényünk a feltámadás gondolatában izzik, csak így szólhatunk sírod fölött: mi nem felejtünk, a viszontlátásig Isten veled!

Búcsúbeszéd Harsányi István felett.

Tanítványai nevében elmondta: Darányi Lajos IV. é. hh.

Szeretett Professzorunk!

*Mindnyájunkat anyai szeretettel szeretni tudó
édes Apánk!*

Nemcsak egy árva theologus sír keserű zokogással megásott sírod mellett, hanem egy egész gyászba öltözött sereg, mert Te mindnyájunké voltál.

Nagy szereteted, velünk szemben annyiszor megmutatott jóakarodat csak most érezzük igazán és — bocsáss meg — csak most tudunk arról bizonyoságot tenni, ahogy megérdemled.

A szeretet embere voltál. Az önzetlen anyai szeretet olyan teljességével vettél minket körül, hogy mi azt egész természetesnek találtuk és sohasem gondoltunk rá, hogy az máskép is lehetne. Megmaradtál a szeretet emberének akkor is, mikor mi vakációkban elkényeztetett, akadémiái szabadságunktól megittasult diák-virtuskodásainkban a végletekig mentünk. A szeretet embere maradtál akkor is, midőn mi hamis tradícióknak áldozva hazug diákadomákat gyúrtunk az Illés próféta imádsága által megnövesztett lisztből és olajból. Nem veszíthetted el a szeretetet, mert az volt a lényed. Azért mondad el annyiszor kedvenc prófétád nagy kijelentését is: az Isten szeretet!

A megbocsátás embere voltál, aki csak a lustaságra tudtál engesztelhetetlenül haragudni. Egy jó dolgozatért, pályamunkáért, sikerült kollokviumért még azt is meg tudtad bocsátani, amit pedig annyira fájlaltál: az órára nem járást.

A jóakarát, a megértés embere voltál. Te rólad tudtuk mindig, hogy hol vagy. Téged kerestünk fel leggyakrabban; Te állottál legközelebb hozzánk; Neked meg mertünk mondani mindent, még azt is, amit máshol esküvel is letagadtunk volna.

A szív embere voltál. Diákbúcsúzások alkalmával a te szemed volt legelőbb nedves. Vaká-

cióról bejövõ tieidet Te üdvözölted a legnagyobb örömmel; Téged érdekelt az, hogy hogyan sikerült a mi legációnk. Mikor vakációra mentünk, csak Te küldted mindig szíves üdvözlétedet kedves szüleinknek. És azok a diákiút váró szülõk otthon mindig megkérdezték, hogy' van a mi Harsányi tanárunk, pedig a legtöbb még csak nem is látott.

A kedély embere voltál. Sok mosolyt, sok jogosult és törvényes tavaszi jókedvvirágot temettünk el Veled. Mézédés volt mindig a jelenléted, azért olyan megõlõen keserû a távozásod fakasztotta könytenger.

De mégis egészen a munka, a kötelességteljesítés embere voltál. Ha lett volna szemünk a tetteket, a példát is meglátni, ha nem maradtunk volna meg a kimondott szónál, ha professzorainktól nemcsak mint elõadóktól igényelnénk sokat, igen sokat, akkor már régen meg kellett volna látnunk és boldog büszkeséggel hirdetnünk azt, amit csak most látunk igazán a megásott sír szélén. Mikor hangos szavaiddal magyarázád a Patakra zárandoklóknak a fõiskolai könyvtár kincseit, mért nem tudtuk még a te hangodat is feltûlmulva elismeréssel szólani: a könyvtár egyetlen páratlan értéke Harsányi István!

Már örökre letted munkaeszkõzeidet. Már ott szolgálsz, ahol nem repül úgy az idõ, mint itt, ahol nincsenek percek, órák és esztendõk. — Alhat már felõled a nagyalvó diák. Lustálkodhat a kényelmet szeretõ. Mindig lélekbõl fakadó, hangos szavú elõadásod nem zavarja már órák regényolvasóit. Szeretettel teljes feddésedet megelőzõ áhitati textusod nem jajdul már többet a mi füleinkbe: „Még az eszterág is tudja az õ rendeltetését, csak az én népem nem figyel reám.“ — Pedig nekünk *kellenek* ezek a szavak. Mi úgy indultunk el, hogy ezek nélkül sohasem érünk célhoz. Felejthetetlen, halhatatlan Professzorunk! A te kérõ szózatod igen sokszor talált nálunk süket fülekre. De Te sokkal jobb vagy, mint mi; ugy-e Te meghallgatod zokogva búcsúzó tanítvá-

nyaid utolsó kérését?! Azt kérjük most Tőled, hogy drága emlékeddel, kisugárzó jóságoddal gyakran keress fel minket. Keress fel majd a református paróchiák unalmas, tétlen délutánjain és mondd ott el nekünk, hogy Te naponként igen sok órát dolgoztál, hogy te annyit tettél, amennyit kellett és lehetett. Keress fel majd, ha a közöny erőt vesz rajtunk, a te mindig harcoss kálvinista jellemeddel és ismételd el, legalább még egyszer, annyszor elmondott drága Hitvallásod. Keress fel a lélekhalászás ádáz tusáiban... Keress fel mindenütt helytálló adataiddal, ha el akarják vitatni tőlünk a kálvinista pénzen épült templomokat és ha bajban van a magyar biblia...

Te fáradságot nem ismerve kerested, kutatad — még nem régen, a Felvidék nagyobb helyein — a Kazinczy leveleket Örök Büszkeségünk, nagy Kutatónk! Kérj engedélyt mennyei Atyádtól, hogy eljöhess majd ide vissza, tanítványaidhoz, kik mindnyájan egy-egy elfakult, elkallódott isteni kézirat vagyunk. Jöjj majd el, tisztíts meg, porolj le mindnyájunkat, aztán új kiadású díszkötettként vezess az Ur Jézus által a kegyelem Atyjához...

Fáradhatatlan Munkásunk! Az általad szerkesztett „Sárospataki Kalauz“ a te halálod folytán hiányos lett. Nincs benne megemlítve a református temetőnek az a helye, mely a te földi tetemednek ad nyugvó helyet... Úgy jutottál ide, mint az Ur — általad annyira ismert — nagy próféta, Mózes, a Nébó hegy tetejére. Küzdöttél, fáradtál igen sokat. Megláttad az ígért földét talán minden oldalról, álmodtál csodaszép álmokat, próféciákat Nagymagyarországról és a magyar Sionról, de Te nem mehettél be oda, mert más-hová szólított az Ur, az Ő örömébe...

Bár odafönt tisztább az ének, a zsolozsma, halld meg azért földön maradt oly igen árva tanítványaid, gyermekeid utolsó búcsúszózatát... Harsányi István, fejünk égbe emelt koronája, Isten Veled!

Imádság Harsányi István sírjánál.

Végzéseidben és Tanácsaidban Mindenható Isten, életnek és halálnak Ura!

A megnyilt sír fölött könnyeborult szemekkel még egyszer Hozzád fohászkodunk. Tetszett a Te isteni akaratodnak, hogy a halál félelmes föld rengése újból megrázza ennek a csendes temető-kertnek alig bezárult hantjait s a sír tátongó üregébe beléhelyezettted azt a drága életet, amely övéinek mindene, s nekünk mindnyájunknak öröme, dicsekedése és szemefénye volt.

Tudjuk, mi Teremtőnk, hogy bölcs kormányzója vagy az élet minden változásának s mégis ennek a sírnak gyásza oly sötétnek látszik előttünk, mint a csillagtalan éjszaka.

Szerető Atyánk, ha a halál feketeszárnyú angyalát el tudtad küldeni, küldd el a vigasztalás fehér galambját is, hogy beszéljen az erődről, szeretetedről, hogy nyerjenek a megsebzett szívek balzsamot. Ha Te adtad a gyászolók szemébe a könnyet: e megsűrűdött panaszt, e testté vált fájdalmat, ragyogtasd fel a szemek előtt ama mennyei város képét is, ahol Te minden könnyhullatást eltöröltél.

Benned hiszünk, élő Isten, ki élőknek vagy az Istene, s nem a holtaké s nem akarjuk hinni, hogy a halál teljes diadalt ülhet e koporsó felett: mintha sohasem fakadt volna érzés egy drága, istenfélelemtől lángoló szívben, mintha sohasem gyulladt volna nemes gondolatok szikrája egy áldott munkásságú agyban.

Nem bocsátunk el addig Tégedet, míg meg nem nyitottad vigasztalásod égi csatornáját, mert a sirok honából nemcsak a kényszerű beletörődést, hanem a Te szent akaratodon való megnyugvást, az élet tudatát, az örökélet reménységét is haza akarjuk vinni.

Gyógyítsd hát, kegyelmes Isten, a megtört szíveket, h azok a gyász fekete malmában őrlődnek is, az őrlő kövek közül hadd hulljon ki be-

Iőlük a hit és bizalom mennyei táplálékot adó lánglisztje. Te magad mondd meg, Atyánk, hogy aki tőlünk eltávozott, szeretett özvegyét, szívével annyira összeforrt gyermekeit nem hagyhatta volna jobb gondviselőre, szeretőbb atyára, mint Reád, az árvák kifogyhatatlan kegyelmű Atyjára.

Életnek és halálnak Istene! halljuk a Te biztatásodat, nincsen oly koporsó, amelynek závarjait meg ne nyitná a Te szent Fiad dicsőséges feltámadása. A sötét titkok e kulcsát add kezükbe azoknak, akik elől e gyász elfelhőzte a Te atyai arcod ragyogását. A Veled való örök egység reménységével vigasztald a gyászolókat, s mindnyájunkat, kik még itt bujdosunk e földi téreken. A te mennyei hajlékodbá hazatért vándorodnak adj boldog pihenést, örök üdvösséget a Te kegyelmedből, a Krisztusért. Ámen.

Szabó Zoltán.

TARTALOM.

	Lap
I. Az áldott munkás.	
1. Harsányi István <i>Mátyás Ernő.</i>	3
2. In memoriam <i>Dr. Révész Kálmán.</i>	5
3. Az Ilyés szekerén <i>Janka Károly.</i>	5
4. Tiszta kézzel, tiszta szívvel. <i>Dókus Gyula.</i>	7
5. Egy nagy életprobléma. <i>Andrássy Kálmán.</i>	7
6. Utolsó délutánján. <i>Baksy István.</i>	9
7. Élete példája. <i>Buza László.</i>	10
8. Gazdag élet. <i>Farkasfalvi Farkas Géza.</i>	11
9. A könyvek ura <i>Kiss Ernő.</i>	11
10. Csodás buzgalmú. <i>Dr. Hegyaljai Kiss Géza</i>	11
11. Igazságszeretete. <i>Dr. Kiss Sándor.</i>	13
12. Egy ritka értékes könyv. <i>Novák Sándor.</i>	14
13. A jó barát és a csupa-munka ember. <i>Pósa Péter.</i>	15
14. A fóliánsok lelke. <i>dr. Puky Endre.</i>	16
15. Szétáradó élet <i>Szabó Zoltán.</i>	17
16. Nem halt meg egészen. <i>Szász Károly.</i>	19
17. Harsányi István az Alma Mater hű fia. <i>Szilágyi Benő.</i>	20
18. Mikor a könyvek temetnek. <i>Szigethy Ferenc</i>	21
19. A jóbarátszerző. <i>Dr. Trócsányi József</i>	22
II. Ahogy a tanítványai látták.	
1. Aikja fogalomná vált előttünk. <i>Nagy Barna.</i>	23
2. Miért nem tudtam életében meglátni? <i>Csathó József.</i>	24
3. Igazában csak ajándékai voltak. <i>K. Kovács József.</i>	25
4. A munka himnuszának volt megtestesülése <i>S. Nagy Lajos.</i>	25
5. Az Ő jelleméből. <i>Szabó Gyula</i>	26
III. Életének és műveinek vázlatos rajza.	
1. Harsányi István életének s munkásságának vázlatos rajza. <i>Gulyás József.</i>	28
IV. Koporsójánál.	
1. Gyászbeszéd a Harsányi István ravatalánál. <i>Marton János.</i>	35
2. Imádság Harsányi István koporsójánál. <i>Forgács Gyula.</i>	39
3. Búcsúbeszéd Harsányi István tanár sírja felett. <i>Dr. Rácz Lajos.</i>	41
4. <i>Király Zoltán</i> szénior búcsúja az egyetemes ifjúság és a nagykönyvtár nevében.	44
5. Búcsúbeszéd Harsányi István felett. <i>Darányi Lajos</i>	47
6. Imádság Harsányi István sírjánál. <i>Szabó Zoltán.</i>	50

